İLİM VE 1 CEMİYET

A. BAHA KORAB

FAŞİSTLİK VE BOLŞEVİKLİK

Mukayeseli Bir Sosyoloji Araştırması

TÜSTAV

İSTANBUL
1946

EMİN NEDRET İÇLİ
KÜTÜPHANESİ
SAYI I

İLİM VE 1 CEMİYET

6f/6439

A. BAHA KORAB

FAŞİSTLİK VE BOLŞEVİKLİK

Mukayeseli Bir Sosyoloji Araştırması

TÜSTAV

İSTANBUL
1945

İncili Çavuş mürettiphanesinde dizilmiştir

İktibas hakkı müellife aittir

İÇİNDEKİLER

«İlim ve Cemiyet» yayın serisi
Sosyoloji bakımından Faşistlik ve Bolşeviklık

I. FAŞİSTLİK

Faşistliğın Sosyolojik karakteri
Faşıstlikte Parti ve Devlet
Korporatif Devlet
Faşistlik ve Avrupa buhranı

II. BOLŞEVİKLİK

Rus Sosyalizmine toplu bir bakış
Sovyet sisteminin Sosyolojisi
Rus burjuazısının yıkılışı
Bolşeviklerin galebesi
Sovyet Anayasası ve Bolşevik Partisi
«Aydınlar» ve Proletarya Dıktatörlüğü
Bolşeviklikte Milletlerarası ve milletiçi cereyanlar
Bolşevikliğin yeni muhtevaları
Bolşeviklik ve Yeni Rusya

TÜSTAV

«İLİM VE CEMİYET» YAYIN SERİSİ

Fikir hayatımızın en çürük tarafı, galiba, şurası: Birbirimizi doğru anlıyacak tek ve kesin manalı ifade vasıtalarından, yerli yerine konmuş, şaşmaz ve kaymaz düşünce mefhumlarından mahrum oluşumuz. Belki bu yüzden olacak, düşünce dilimiz bir yığın tekerleme ve pelteklikler içinde boğulup giderken, fikir yazımızda ucsuz-bucaksız bir «paraphrase» veya «Plèonasme» deryası içinde yüzüp gitmekte. Az çok ciddî bir ilim konusunu ele aldık mı, sağa, sola, öne, geriye evirip çeviriyoruz; fakat bir türlü işin içinden çıkamıyoruz. Bazan tek bir kelime yerine sahifeler dolusu yazı yazarız da yine söylemek istediğimizi tam olarak anlatamıyoruz. Bu bakımdan okuyucularımızın durumu yazarlarımızınkinden çok daha berbattır.

Yazı dilimiz asırlarca Şark duygu ve düşünce dünyasının sisleri içinde bocalayıp kalmıştır. O dünyanın sıcak ilham kaynakları ve zengin hayalleri duygu lûgatimizi bir hayli şişirmiştir. Fakat duygu alanındaki bu kabından taşmış mübalâgalı söz bereketi düşünce alanında kendisini göstereememiştir. Bu yüzden fikir mefhumları yolunda epey yavan kalmışızdır.

İlim dilimiz büsbütün çocuktur. Meselâ Sosyoloji gibi araştırma konularını mikroskopik denilecek kadar yüzlerce küçücük bölümlere ayıran ve her birine ayrı ayrı adlar takan geniş bir düşünce alanı için dilimizde kullanageldiğimiz tek ve kesin manalı sözlerin sayısı, bilmem ki beş, onu geçermi? Misâl olarak «cemiyet» kelimesini ele alabiliriz. Bizim çoğu Fransızca'dan çevrilmiş sosyoloji kitaplarımız her türlü toplulukların topuna bu adı takmıştır. Şehir kunduracı esnafının aralarında istiyerek, düşünerek ve hesaplayarak meydana

getirdikleri topluluk veyahut bağlılık bir cemiyettir; ayrı ayrı yerlerde ve ayrı ayrı mesleklerde binlerce - hattâ milyonlarca - vatandaşın istiyerek, istemiyerek, düşünerek, düşünmiyerek, şuurlu, şuursuz kurdukları topluluk ve bağlılık da yine bir cemiyettir!

Sosyolojinin kendisine türkçe bir ad bulmaktan vazgeçtik; buna lüzum da yoktur. Fakat bu ilmin anakonusu ve temeltaşı olan «cemiyet» mefhumunun bir tarifini yapmak ve tam bir tasnifini meydana getirmek muhakkak lâzımdır. Bunsuz bu ilimde ilerleyemeyiz.

* * *

Kısaca işaret ettiğimiz bu olay, bizim gelişi güzel fikir hayatımızın normal bir olayıdır; yani sulh içinde yaşadığımız zamanlara mahsustur. Harp içinde yaşadığımız zamanlarda, hele bugünkü gibi harp sonrası devrelerde, bizdeki bu mefhum buhranı büsbütün büyür ve çığırından çıkar. Siyasî ihtirasların, sokak politikasının birdenbire şahlanması, bu devrenin kendisine hâs tabiî bir cilvesidir. O zaman bu olağanüstü coşkunluk dalgaları içinde sen gelde fikir ve mefhum tarlamızın çöplerini ayıkla!

Bir kaç aydanberi günlük gazete sütunlarında ve hattâ bazı mecmua sahifelerinde çıkan yazıların çoğu, bu karma karışık söz uydurma hastalığımızın hazin vesikalarıdır. Sözde fikir münakaşalarımızda kullandığımız ilmî mefhumların topu, ilmî manalarını kaybederek tamamiyle siyasîleşmişlerdir. Bizde - ve harp sonrası devrede hemen hemen her yerde - siyaset dilinde, hele parti ve ideoloji sıvasiyle boyanmış polemik yazılarda, mefhum diye ne varsa bir kavga mefhumudur. Meselâ yere sermek istediğimiz bir kalem adamına «Faşist» yaftasını vurmakta veyahut kafamıza uymayan bir muarızımıza «Bolşevik» damgasını basmakta hiç güçlük çekmeyiz. Bu böyle bir müddet daha devam edip giderse, değil yalnız Ankara caddesi, fakat mektepli gençlerimizde, hattâ baştan başa bütün şu zayıf ve cılız fikir dünyamızda, nerede ise Babil kulesine dönecek!

Halbuki Faşizm, Komünizm, Sosyalizm, Bolşevizm, Ka-

pitalizm, Nazizm ve bütün diğer «izm» ler, birer politika silâhı olmadan evvel ayrı ayrı birer fikir varlıklarıdır. Bunların manalarını belirten, hudutlarini çizen, aralarındaki yakın ve uzak benzerlikleri, ayrılış çizgilerini ve fikir aünyasındaki yerlerini tayin ve tesbit eden Siyaset değil, İlimdir. Bu ilmin adı da Sosyolojidir. Meselâ «Faşizm» i bu ilme ait bir mefhum olarak kavramayan bir kimse, bunun F. sini bile anlamış sayılamaz. Ayni şey meselâ «Komünizm» için de söylenebilir. Nitekim bu konuda yazı yazarlarımızın çoğu hâlâ K. harfinin etrafında pinekleyip duruyor.

***

Fikir dilimizde kullandığımız kelimelere bir düzen vermek ve her şeyden evvel bunların ilmî şahsiyetlerini benimsemek işi, hakikî bir fikir hayatı yapıcılığının ilk işidir. Bizde bu iş o kadar karışmış ve o kadar geri kalmıştır ki insanın, baştan başa bir Sosyoloji lûgatine veya Ansiklopedisine ihtiyacımız var, diyeceği geliyor. Bunu yapmak şimdilik yalnız güç ve birazda manasız değil, fakat ayni zamanda imkânsızdır da

İşte bu imkânsızlığı mümkün mertebe gidermek maksadile bugün birinci kitabını yayınladığımız «İlim ve Cemiyet» yayın serisini vücude getirdik. Gayemiz, cemiyet hayatı ile ilgili ilim mefhumlarını birer birer ele alarak bunların kaynaklarını belirten, hudutlarını çizen ve muhtevalarını izah, tahlil ve tenkit eden yirmiye yakın küçük sosyoloji kitaplarını, aylık fasılalarla ve her orta aydının anlayacağı bir dil ile, yazıp yayınlamaktır. Bu suretle hem zamanımızı yakından ilgilendiren bir çok içtimaî davaları daha iyi kavramağa doğru sağlam bir adım atmak, hem de bazı yeni sosyoloji araştırmalarını yayınlamak gayesine, gücümüz yettiği kadar, hizmet etmek istiyoruz.

SOSYOLOJİ BAKIMINDAN

Faşistlik ve Bolşeviklik

Faşistlik *Benitto Mussolini* Roma'daki tacsız tahtından devrildiği gün mezara gömülmüştür. Fakat ölmemiştir. Onun gömülen kısmı - ölüsü - bir devlet rejimini temsil eden siyasî realitesidir; yoksa nazariyesi ilim önündeki münakaşası ve hüviyeti - dünya tarihini içten ilgilendiren her içtimaî olay gibi - el'ân sağdır. Nitekim siyasî ölümünden sonra da adı ve varlığı dillerde dolaşıp duruyor; mezarı etrafında uyandırılan edebiyat ve propaganda dedikodusu fışır fışır devam edip gidiyor.

Faşistlik bir siyasî realite bakımından halis-muhlis bir İtalyan mahsulüdür. Öyle bir mahsul ki İtalyan devlet, cemiyet ve iktisadiyatına kendi damgasını vurmak emeli peşinde bir hayli çabalamış durmuş; fakat ne nazariye, ne de tatbikat alanında hiçbir netice elde edemeden, hiçbir olgunluğa varmadan çöküp gitmiştir. Zaten şu son yirmi, otuz sene zarfında Avrupa'nın doğu ve bazı kuzey ve güney bölgelerinde bir müddet için yerleşmiş gibi görünen yeni devlet şekilleri, birer deneme teşebbüsü olmaktan öteye geçememişlerdir. Ne meselâ İtalya'da F.'ğin türeyip iktidarı ele almasile o memleketin içtimaî ve iktisadî kaynayışında nisbî olsun bir sükûnet devresi açılmıştır; ne de meselâ Rusya'da B.'ğin galebesile o henüz ilk gelişme safhasını iyice bitirip atlatamamış koca ülkenin sayısız içtimaî ihtiyaçlarına kat'î bir cevap bulunmuştur. Rusya gibi içtimaî yapısı henüz çocukluk çağında bulunan bir memlekette «Proletarya diktatörlüğü» nam ve hesabına yeni bir «müstahsiller devletini» kurmak gayesini güden B., buna var-

mak için ilk hamlede ezip yıktığı İndividualist - Kapitalist iktisat nizamının harabelerini temizlemek işi ile el'ân uğraşıp duruyor.

Devlet ve cemiyet başlı başına bir realite, nazariye ve ideoloji kalıbına bürünmüş aktif siyasî hareketlerde yine başlı başına başka bir realitedir. Dünyanın her tarafında bu iki çeşit realite kategorileri arasında bir takım farklar ve bir takım ayrılıklar vardır. Fakat bu cins münasebetler dünyanın hiçbir tarafında İtalya ile Rusyada olduğu kadar bariz şekil ve çizgilerle göze çarpmamaktadır. Bu itibarla her ikisi de birer iki dünya harbi arası olayı olan F.'le B. den herhangi birisini, parti göziyle değil de, sosyoloji göziyle kavramak istiyecek bir kimse, şayet bu olaylara doğmak imkânını veren özel şartları ve bunların içinde gizlenen tarihî - içtimaî kuvvetleri hesaba katmadan sırf rejimlerin dış kalıplarına, yürüklüğü koydukları devlet ve iktisat hukukunun şekil ve maddelerine bakarak düşünmeğe ve ona göre muhakeme yürütmeğe kalkışırsa F.' yi de B.' yi de bütün derinlikleriyle kavrayabilmekten çok uzak kalır.

Bu noktayı gözününde tuttuğumuz için B. ve F.' ğin sosyolojik manalarını araştırırken, bunların iş başında bulundukları yıllar zarfında vücude getirdikleri kanunların çerçevesi içinde kalacak değiliz. Böyle bir araştırma usulü, yarı yolda kalmış veyahut daha doğmadan ölüp gitmiş bir takım deneme kırıntılarından başka bir şey meydana çıkaramaz. Zaten içtimaî ve iktisadî müessese ve organların bu şekildeki araştırmalarından olsa olsa dış kabuğun cins ve rengini anlayabiliriz; bir dereceye kadar da bunun parlaklık veya sönüklük derecelerini meydana çıkarabiliriz; yoksa bu çeşit araştırmalar - ne kadar geniş olursa olsun - kabuğun içinde kaynaşıp akan hayatın kendisinden pek az haber verir.

F., halis - muhlis bir İtalyan mahsulü olmakla beraber, İtalyayı bütün teferruatı önceden hazırlanmış bir yapı plânına göre yeni baştan kurmak iddiasiyle de ortaya çıkmamıştır. Mussolini'nin dayandığı ilk prensip, İtalianita = İtalyanlık prensibi idi. Onun iddiası da şu idi: İtalianita'nın kendi başına kendi tarihî gelişmesi içinde, yoğurup hazırladığı unsurları bir

araya toplamak, bunları parça parça hayat alanına sokmak ve bu sözde yeni veya yenileştirilmiş malzeme ile İtalya'yı yeni baştan kurmak.-Görülüyor ki F.'ğin sosyolojik bir tarifini elde etmek ve tahlilini yapabilmek için, bu iki dünya harbi arası olayının içinde kaynaştığı tarihî durumun bütünlüğünü gözönüne almak lâzımdır. Bunu yapabilmek için de konunun bir çok cazibeli taraflarını, meselâ hareketi bir diktatör selâhiyeti ile idare eden şef'in kendisine sadakat veya korku ile bağlı halk ile münasebetleri, «efsanenin tarihî rolü» veyahut «ekalliyetin tahakkkümü» gibi bir haylı ilgi ve merak uyandıran çeşitli meseleleri bir kenara bırakmak mecburiyetindeyiz. Bunlar daha ziyade ruhî sosyolojiyi ilgilendiren bahislerdir. Biz araştırmalarımızı şu dört ana mesele üzerinde yürüteceğiz:

1 — F . ve B.'ğin sosyolojik karakterleri;
2 — Devlet ve parti yapıları;
3 — İdeoloji cepheleri;
4 — Avrupa buhranı ile ilgileri ve gidiş yolları.

TÜSTAV

I. FAŞİSTLİK

Faşistliğin Sosyolojik Karakteri

F. nazariyecileri eserlerinin « henüz sona ermemiş bir ihtilâl hareketi » olduğunu söyleyip durmuşlardır. Bunu böylece kabul edebilmek için evvelâ «ihtilâl» mefhumu etrafında iyice anlaşmak ve *Karl Marx*'ın ihtilâl tarifini reddetmek lâzımdır. K. M.'a göre ihtilâl bir sınıf hareketidir: Proletarya sınıfının ayaklanarak iktidarı ele geçirmek istemesi. Bir cemiyet muayyen bir iktisadî seviyeye varır; istihsal kuvvetleri cemiyetin kucağında adam akıllı yayılarak hâkim bir nâzım rolünü oynayacak derecede kuvvetlenir; kıvamına erişir ve işte o zaman «ezilen» sınıf (proletarya) kendisini «ezen» sınıfın tahakkümünden kurtulmak gayesile büyük çapta bir içtimaî yıkma ve kalkınma hareketine geçer. K. M.' a göre «ihtilâl» budur. Halbuki F. ne doğum şartlarına, ne de ideolojik gayelerine göre, muayyen bir içtimaî sınıfın eseri olarak meydana çıkmamıştır; ne enerjisini, ne de hızını sınıf farklarından almamıştır. Bilâkis F,' ğin kendisine has içtimaî hususiyeti, taraftarlarını başlangıçtan beri çeşitli içtimaî tabakalar arasında aramış ve kısmen de bulmuş olmasında toplanmaktadır. F. bazan sınıf hareketi rengine bürünmüş ise, yani bugün meselâ orta sınıfa, yarın büyük burjuazi sınıfına dayanır gibi bir tavır takınmış ise, bunu sınıf kavgasından doğan bir ideoloji icabı olarak yapmamıştır; belki sırf kendi durumunu sağlamak maksadiyle siyasî bir manevra ve bir oportunizm icabı olarak yapmıştır. F., genel olarak, elindeki parti ve devlet vasıtaları arttığı nisbette her türlü sınıf bağlarından uzaklaşmıştır. Binaenaleyh K. M.' in tarifi bakımından F. bir ihtilâl hareketi sayılamaz.

F. sadece birinci dünya harbinden sonra İtalya'da *Parlamentarizm*'in sakatlığı yüzünden doğan siyasî ve içtimaî buhranın çocuğudur. Parlamentarizm' in o harp sonrası olağanüstü devreye mahsus kifayetsizliği, İtalya'da bir çok kargaşalıklara yol açmış; memleketi müdhiş bir anarşiye ve netice itibariyle zora dayanan bir polis nizamına doğru sürüklemiştir. F. işte böyle bir ihtilâl hareketinin elebaşılığını yapmıştır. Fakat bu hareket, siyasetce renksiz ve sırf iktisadî bağlara göre kümeleşmiş bir sınıfın eseri değildir; belki - F. nazariyecilerinin de iddia ettiği gibi - «amudî olarak kümeleşmiş devlet şuurlusu aydınlar zümresi» nin eseridir.

***

F.'ğin sosyolojik manasını araştırmadan evvel, onun gelişme tarzı ile ilgili şu üç suale birer cevap bulmak lâzımdır :

1 — F.'ğin İtalya'da bulduğu tarihî - siyasî muhit ne idi?

2 — F. hangi içtimaî kuvvetleri kendine çekti?

3 — Şef ne gibi siyasî taktik vasıtalarına başvurdu?

İtalya 1919 yılında ağır bir manevî ve iktısadî buhran içinde çalkalanıp gidiyordu. Muharebe (Birinci Dünya Harbi) yarımadayı baştan başa sarsmış, son kaynaklarını da tüketmiş ve kurutmuştu. Memleketin yüksek tabakaları - o ana kadar millî düşüncenin ananevî temsilcileri - şaşırmış kalmış, adeta müzmin bir bunalma hastalığına tutulmuştu. Bu umumî çözüntü ve çöküntü içinde şöyle böyle ayakta tutunan tek parti, sosyalist partisi idi. Bunun teşkilâtı zayıf ve dağınık olmakla beraber, manevî durumu oldukca kuvvetli idi. Bütün harp boyunca prensiplerine sadık kalmış; Fransa ve Almanya'daki hemşire partilerin aksine harp aleyhdarlığını asla gizlememiştir. Sosyalistler şimdi harp sonrası buhranının gittikce artan sarsıntılarına bakarak fırsat bu fırsattır diyor ve harekete geçmek saatinin geldiğine kani bulunuyordu. Güzey İtalya'nın endüstri merkezlerinde geniş grevler tertip etmek suretile harekete geçtiler. Bunların asıl kaynaşma yuvaları güzey İtalya'nın işçi ve çiftçi bölgelerinde idi. Buralardan başlayan hareket az zamanda tâ Sicilya'ya kadar İtalya'nın bir ucundan öbür ucuna kadar yayılıvermişti.

İtalya'nın siyasî mukadderatı, şayet güzey İtalya'daki endüstri sahasile güney İtalya'daki kesif bir çiftci proletaryasile meskûn çiftlikler sahası arasında küçük toprak sahiplerinden müteşekkil geniş bir mıntaka bulunmuş olmasaydı, belki büsbütün başka bir gelişme yolunu alır ve belki sosyalist hareketi daha o zaman sağlamca yayılır, duruma hâkim olurdu. Fakat İtalya'nın reel içtimaî ve iktısadî şartları radikal denemelere hiçte müsait değildi. Küçük toprak sahipleri hem maddî, hem manevî bakımlardan şartsız ve kayıtsız orta sınıfa katılmış bulunuyordu. Bunları sosyalistliğe meylettirmek imkân dışında idi. Hele harp sonrasının genel çöküntüsü içinde şöyle böyle muvazenesi sarsılmayan tek tabaka, bu orta halli küçük toprak sahibi çiftçilerdi. Burası o kadar muhakkak ki bizzat Mussolini bile sonraları eserinin tarihinden bahsederken, bu orta halli çiftçi tabakayı «F.'ğin doğum beşiği» diye vasıflandırmıştır. F.'ğin duruma hâkim oluşunu sosyalist partinin "hata„ larına atfedenler de olmuştur. Bizce bu işin mes'uliyetini, parti taktik ve siyasetinin doğruluk veya yanlışlığında değil, fakat İtalyan içtimaî hayatının bünyesinde aramak daha doğru olur.

***

İtalya'yı her taraftan saran kalın anarşi dumanları ortasında kuvvetli bir şahsî hamle ile sahneye ilk atılan adam, Mussolini olmuştur. Fikir kaynağı bakımından fransız Georges Sorel mektebinden gelme Militante = faal bir sendikalist olan bu adamın ilk dayandığı tek unsur, kendi şahsiyetinden ibaretti; elindeki program bir tezatlar halitasından başka bir şey değildi. Mussolini daha ilk adımda bir disiplin veya baskı vasıtası gibi işe yarayacak bir kuvvete ihtiyaç duydu. "Fasci di Combattimento = Faşist Hücum Birlikleri„ bu düşüncenin ilk teşkilâtıdır. Bunlar eski muhariplerden, sendikalistlerden, Üniversite talebesinden ve Şair d'Annunzio'nun bazı eski arkadaşlarından mürekkep derme çatma şeylerdi. Mussolini bu her telden öten başı bozuk alayını kısa birzaman zarfında askerî bir disipline göre teşkilâtlandırdı ve sonradan ötede beride başsız kalan bazı akraba grupları, meselâ «nasyona-

list» leri de bunlara katarak emri altındaki kuvvetleri çoğaltmağa çalıştı. İlk kuvvetsizliğini halkın gözünden gizlemek maksadiyle de bunlara sıksık gürültülü nümayişler yaptırıyor, «sokağı zaptetmek» talimlerine sevkediyordu. Bu suretle yavaş yavaş emrine körükörüne bağlı küçük, fakat gözü kararmış, tek görüşlü, tek inanışlı ve bir dağ köyü papası kadar mutaassıp bir icra organını elde etmiş bulunuyordu.

Mussolini bu ilk filiz dal budak sallayarak bir parça büyür gibi olunca, hiç vakit kaybetmeden ve tereddüde kapılmadan hemen anın ihtiyaçlarına uykun bir takım oyunlara girişti. Hareketin ilk günlerinde sendikalist unsurlar-eski arkadaşları-bittabi çoğunluğu teşkil ediyordu. İşte bir taraftan bunları, burjuazı ve hususile orta halli tabakaların lehine sessiz ve gürültüsüz tasfiyeye tâbi tutarken, diğer taraftan da artık bir haylı kuvvetlenen hücum birliklerini de her türlü grev hareketlerine, sosyalist partisi bürosuna ve halk şûralarına karşı istediği gibi kullanmağa başladı. İşte asıl bu olaylardan sonradır ki F. hareketi hemen hiç yoktan bir önem kazanmağa ve varlığını her kese hissettirmeğe başlamıştır. İtalya' yı baştan başa sarsan anarşi dalgaları içinde disiplinli tek kuvvet, Mussolini'nin elinde kör bir icra vasıtasına dönen bu hücum birlikleri idi. Artık bir taraftan bu birliklerin proleter çekirdeği etrafında şehirli ve köylü orta sınıfların geniş kümeleri toplanıp dururken, diğer taraftan da içtimaî ehramın ucundaki büyük toprak sahiplerile endüstri burjuaziside anarşi dalgası ortasında birdenbire bir nizam ve intizam havasını yaratan Şef'in huzuruna geliyor, ona minnet ve hizmetlerini sunuyor, para kasalarını ağzına kadar açarak altınları önüne döküyordu.

İşte Kasım 1921 yılına kadar F. hareketi, ondan sonra da F. partisi (1) bu iki temel unsurun birbirine katılıp kaynaşmasından doğmuştur:

---

(1) F. gibi inhisarcı ve bütüncü teşekküllere sosyoloji dilinde «parti» demek yanlıştır. Bu bahise yakında basılacak olan, «sosyoloji göziyle siyasî partiler» adlı kitabımızda temas edeceğiz. Şimdilik Bk. «Cumhuriyetimiz ve Demokrasi», Akşam, 16 Haziran 1945

a) Eski sendikalist arkadaşlardan mürekkep sağlam çekirdek;
b) Çeşitli içtimaî kaynaklardan - günlük hayatın baskısı altında- kopup gelen havaî ve derme çatma taraftarlar halkası...

***

Mussolini iktidar kuvvetini filen ele geçirmek için 1920-1922 yıllarında çeşit çeşit taktik ve siyaset vasıtalarına başvurmuştur. Bir taraftan nasyonalist gibi görünmüs; öbür taraftan da ihtilâli, daha doğrusu ihtilâlcılık heyecanını, var kuvvetiyle desteklemiştir. Faşist gazete ve mecmualar koyu bir nasyonalizm havasını yaratmağa çalışıyor; hem parlâmentarizme, hem hükûmete, hem sosyalizme, hem de pasifizm = barışseverliğe karşı fasılasız ve şiddetli hücumlar yapıyordu. Bu arada şef de boş durmamış; taraftarlarını ardı ardına cebrî hareketlere, kuvvet ve tahakküm deneme ve gösterişlerine sevketmiş durmuştur. Bunlar işçilerin toplu yaşadığı semtlere giriyor, fabrikalara saldırıyor, rahat ve refaha susamış halkın gözünde bir nazım kuvvet rolünü oynuyordu. Propaganda cihazı bu düzene girerek faal varlığını her tarafa hissettirmeğe muvaffak olduğu bir anda, Mussolini başka bir taktik tedbirine daha başvurmuştur: Hükûmet mekanizmasına nüfuz etmeğe başlamış, taraftarlarından bir çoğunu hükûmet dairelerine yerleştirmeğe koyulmuştur. Bu suretle de «filen bir kanun kuvveti olmadan evvel kendisini bir kanun kuvveti imiş gibi saydıran» (1) Fransız ihtilâlinin «Etat Postiche»sini taklit etmiştir.

***

Program meselesine gelince: Mussolini ilk yayınladığı programı birbirini tutmaz bir lâkırdı yığını şeklinde kaleme almıştır. Bu vüzuhsuzluk da kasdî ve sırf bir taktik oyunudur. Mussolini bu suretle, yani açık, kesin ve farklı ideoloji prensiplerinden kaçınmak suretile, harp sonrası İtalyasının küme küme küskün ve şaşkınlarını, çeşitli halk tabakaları arasından, daha büyük bir kolaylıkla avlıyabilecek; bunlarda fırıl fırıl kayna-

(1) *G. Sorel, «Réflexions sur la Violence», S. 354.*

şan serseri yıkıcılık ve ihtilâlcilik ihtirazlarından kendi hesabına istediği gibi istifade edecekti. İlk F. taraftarlarının çoğu neyin nesine işe karıştıklarının farkında bile olmamışlardır. Zaten F. gibi meslek, düşünce ve gelenek bakımlarından birbirinden ayrı, birbirine yabancı orta sınıf mensuplarını bir araya toplamak gayesini güden bir hareket, nerede olursa olsun ve hangi şekilde olursa olsun, muvaffakıyetini daima bir menfî hava yaratmak suretiyle sağlamağa mahkûmdur. Bunun için de en kestirme yol, program sarahatini bir kenara bırakmak, ortaya kapalı, muphem ve oynak bir sürü vaıtlar fırlatmak ve kuru kuvvet nümayişleriyle ortalığı karartarak mümkün olduğu kadar fazla tarattar, yanı inanışlı emir kulu kazanmaktır.

F. nazariyecileri hareketlerinin bu ilk safhasına «Başlangıc Zihniyeti» adını takmışlardır. Bunlar, kendi tabirlerine göre, «Hareket kuvvetini bir programdan değil, fakat tarihî hayat akışından alan bu ilk zihniyet»in «dinamik yapısı» noktası üzerinde ısrarla durmuşlardır. Bizce bu noktada doğru olan tek burasıdır: F.'ğın kendisine göre bir «İçtimaî Yapı» plânı yoktur. İçtimaî program ve son gaye olarak ortaya attığı biricik fikir, "Korporatif Devlet„ fikridir. Bunun dinamikliği, tek taratlı ve nazarî olduğu için, bir hayli şüphelidir. Bu biricik fikrin ilk tohumları - ki sonradan filizlenerek Faşist kanunculuğunun temeltaşı olmuştur - hareketin daha ilk günlerindenberi, yani Milano şehrinde yapılan Faşist teşkilâtı birinci genel toplantısı zamanında, ortaya serpilmiştir. Burası doğrudur. Fakat, ileride göreceğimiz gibi, "Korporatif Devlet„ fikri, F.'ğin hüküm sürdüğü bütün devre zarfında sadece bir tasarı veyahut bir yarım tedbir olmaktan öteye geçememiştir.

***

F. hareketinin iktidarı ele geçirdiği 1922 son baharına kadar gösterdiği gelişmeyi, siyasî - sosyolojik bakımdan şöyleçe hülâsa edebiliriz: F.'ği yaratan Mussolininin şahsiyeti ve onu yaşatan da Elite (1) zümresidir. Bu şef ve bu zümre, yalnız İtalya'nın siyasî mukadderatını birinci dünya harbine girişine

(1) Burada bu mefhumu Pareto'nun tarifini gözönünde tutarak kullanıyoruz.

kadar elinde tutmuş olan eski «Liberal» veya «Demo - liberal» classe dirigente = idareci tabakaya karşı değil, fakat aynı zamanda harp sonrası devresinde bir haylı kuvvetlenmek fırsatına nâil olan sosyalist ve hristiyan halk partilerinin şef ve teşkilâtlarına karşı da kat kat üstün ve becerikli bir hareket kabiliyetini göstermişlerdir. Bu başarı, hiç şüphe yok, yukarıda kısaca kaydettiğimiz taktik tedbirlerden ve siyasî tahakküm usullerinden azamî faidelenmek suretiyle sağlanmış bir başarıdan ibarettir. Öte tarafta F, başarısını buna karşı ordunun takındığı «pasif» tavır ve duruma atfedenler de bütün bütün haksız değildir. Yalnız şurası da var ki «ordu» şeklinde teşkilâtlanmış bir silâhlı kuvvetin zaten sadece varlığı bile, nerede olursa olsun, siyasî olayın bu veya şu istikamette gelişmesi üzerinde rol oynar. Nitekim Mussolini hükûmete geçmeden az önce cumhuriyetçi fikirlerini feda ederek krallık rejimini benimsemişse, onun bu kararı almasına sebep, kral'ın yanı başında mevcut ordunun, bir talebi değil, sadece varlığı olmuştur.

TÜSTAV

Faşistlikte Parti ve Devlet

Her partinin son amacı bütün milleti sarmak, kendisini ona benimsetmek ve onunla kaynaşmaktır. F. bu amacı iktidar yerinde tutunduğu yıllar zarfında gerçekleştirmiş gibi görünmüştür. Faşist partisi, yapı, gelişme ve ödevine bakılırsa, otoriter bir temel üzerinde muayyen bir «Hierarchie = Meratip sırası» na göre tasarlanmış ve böylece kurulmuş bir teşkilâttır. İçtimaî sınıf farklarını ufkî tasnif yerine amudî tasnif usulüne göre ayıran bu teşkilât, idare mekanizmasının kuvvet vasıtalarına dayanarak devleti her taraftan sarmış, bunu adeta bir çember içine almıştır. Bu bakımdan F., karşılığı sayılan B.den şu üç önemli ana noktalarda ayrılmaktadır:

1 — B. «tek partili devlet» yerine, «tek sınıflı devlet» amacını güder.

2 — B. veya daha doğrusu komünizm bakışı, içtimaî sınıf farklarını amudî değil, ufkî bir tasnife göre ayırır.

3 — Memleket nüfusunun kesafetine nisbetle F. deki halk iştirak payı, B. ğinkisinden daha geniş ve daha çeşitlidir.

Bu ayrılıkların yanı başında F. ile B. arasında bir takım benzerlikler göze çarpmaktadır. Meselâ:

1 — F. de, B. de, kendi tabiatlarına göre, birer "akalliyet tahakkümü„ damgasını taşır.

2 — Her ikisi de birer "Terbiyeci Diktatörlük„ dür.

3 — Her ikisi de bir sürü sonradan ilâvelerle, reel durumlara yanaşmalar ve günlük icaplara uymalarla, asrî hayat akışının bütün alanlarında hâkim önderlik iddiasındadır.

4 — F. bir dereceye kadar, fakat B. kelimenin bütün manasile, mevcut cemiyet yapısını yıkdıktan sonra boş saha üzerinde ileride "yeni bir cemiyet„ kurmak gayesini takip eder.

F., sosyoloji bakımından, bir "Parti„ değil, bir "tarikat„tır. Onun bu tarikatcı karakteri, otoriter vasfında ve meratipli teşkilât tarzında göze çarpar. "Parti„ hayatının bütün ip ucları Şef'in elinde toplanmıştır. Bundan mâdâ "Parti„ yapısının bütün kademe ve mertebelerinde şef şahsiyetlerin kuvvet ve selâhiyetleri korporatif organlarınkisinden üstündür. Nasıl ki Mussolini - Şeflerin Şefi - "Büyük Faşist Şurası„ ında hâkim bir rol oynamışse, vilâyetlerdeki birliklerin sekreterleri de kendi direktörlerine karşı ayni hâkim rolü oynamışlardır. Zaten bu vilâyet şubelerinin üyelerini bunlar seçer. F. teşkilâtının tarikatci karakterini gösteren bir üçüncü âmil, Şef seçiminin yukarıdan aşağıya doğru yapılmasıdır. Şef seçimi aşağıdan yukarıya doğru yapılsaydı, teşkilâtın bütün otoriter ve tarikatci kuruluşu günün birinde çökmek tehlikesile karşılaşabilirdi. Çünkü seçilenin seçenlere karşı nufuzu, otoritesi ve üstünlüğü zamanla azalabilirdi.

Batı Avrupa telâkkisine uygun seçim usulü, gerek F., gerek B. nazarında düşman ve yabancı bir mefhumdur. İtalya'da 1926 son baharına kadar «parti» teşkilâtı içinde seçim hareketleri günlük işlerdendi. Ondan sonra bu usulün son kırıntıları da ortadan kaldırılmıştır ve «Parti» bundan sonra tıpkı ordu disiplinine benziyen otoriter ve emre bağlı bir teşkilât olmuştur. Rusya'ya gelince, Şef'in mutlak tahakkümü bir takım fiktif seçimlerle örtülmektedir. F. teşkilâtında itaat zorunun hududu yoktur. İçeriye alınan kim olursa olsun, evvelâ bir yemin verecektir ve bununla «Duçe'nin her emrine şartsız, kayıtsız itaat edeceğine ve icap ederse faşist ihtilâlini kanile de destekliyeceğine» söz verecektir.

F. teşkilâtının tarikatciliği şaşmaz bir meratip sırasına bağlanmıştır. Bunun temeli, Duçe - Genel Sekreter - vilâyet veya köy sekreterleri merdivenine dayanır. Fakat bu merdiven, sadece zaptu raptı sağlamak için kurulmuş bir teknik tedbirden ibaret değildir. Faşistlere göre Hierarchie bütün bir kıymetler sisteminin toplu ifadesidir. Bu da şu üç kaynaktan fışkırır :

1 — Mussolini'nin «Charisma» sından, yani «üstün insan» vasfından ;

2 — Şef tabakayı temsil eden Elite den ;

3 — Parti cihazının yukarıdan aşağıya doğru büyüyen hüküm ve tahakkümünden..

Faşist İtalya'da «her şeyden üstün devlet» ile «tek başına üstün» parti, birbirine karışmış ve tek bir vücudun içinde eriyip gitmişlerdir; yani parti devlete intikal, devlet de partiye inhisar etmiştir.

***

F. ihtilâlci hareket safhasını kapatıp da fi'lî hükûmet safhasına ayak bastıktan sonra, yukarıdaki ameliyeyi tamamlamak için şu iki tedbire başvurmuştur :

1 — Devlet bünyesinin otoriter ve meratipli parti isteğine ayarlanması. Bu iş, icra kuvvetine ait bütün selâhiyetin bir darbede Duçe'ye devri suretile halledilivermiştir. Bu suretle teşrîî kuvvetin selâhiyetleri de ortadan kaldırılmış oluyordu. Devlet idare mekanızması sıkı bir surette merkezîleştirilmiştir. Vilâyet ve komünların her türlü mahallî selâhiyetleri de ellerinden alınmıştır.

2 — «Devlet» ve «parti» arasında hukukî birlik yaratmak. Bunun ilk adımı, Roma üzerine yürüyüşten sonra Musolini'nin bizzat kendi şahsında hem parti başkanlığını, hem hükûmet başkanlığını birleştirmesile atılmıştır. Bundan sonra parti milisi ordu teşkilâtına katılmıştır. Faşist işçi teşekküllerinin hukukî şahsiyetleri tanınmıştır. Faşist «gençlik teşkilâtı» resmî bir devlet müessesesi vasfını kazanmıştır. Son olarak da, Roma yürüyüşünden sonra en yüksek parti organı ilân edilen « büyük faşist şûrası » İtalyan anayasasının en önemli müessesesi olmuştur. Bu organ Mussolini'nin ölümü takdirinde halefini seçmek üzere bir aday listesi hazırlayacak ve bunu kral'ın tasvibine sunacaktır. Bu suretle rejim'in devamlığı mesuliyeti, «Büyuk Faşist Şurası» ile kral'a yükleniliyor, her ikisi arasında paylaşılıyordu.

Bütün bu tedbirler gerçekleşdirildikten sonradır ki F. iktidarı avucuna almış, orada iyice yerleşmiş, İtalya'nın idareci kuvveti olmuştur. Parlâmentolu demokrasi rejimi artık maziye karışmıştır. Fakat bunun sonu neye varacak, bu gidişin yarını

ne olacaktı ? F. ve onun gibi zora dayanan totaliter rejimler, bu problemi kendi lehlerine çözmek emeli ile hep ayni tedbire başvurmuşlardır: Genç nesle, okul çocuklarına, hattâ kundaktaki minimini yavrulara el uzatmak ve bunları özel bir terbiye sisteminin içine alarak parti ve rejim akidelerine göre yetiştirmek.

Gürülüyor ki her siyasî zor, varavara, bir terbiye problemine varıyor.

TÜSTAV

" Stato Corporativo ,,

[KORPORATİF DEVLET]

Faşist devlet nazariyesinin anatemeli, devlet şeklinde teşkilâtlanmış millet içinde şartsız kayıtsız önderlik ve idarecilik hakkının yalnız «sosyal bağımlı kuvvetlere» ait oluşu fikrine dayanır. F. anti - individualist ve anti - Liberaldir.

Bu fikrin ne herhangi sırf ilmî bir görüşle ve ne de her hangi bir içtimaî düşüncenin realitesile ilgisi yoktur. Bu ve buna benzer iddia ve nazariyeler tarihin herhangi bir devresinde ileri sürülerek siyasette kullanılmışsa, münhasıran kendisile mücadele edilen mücerret bir muarıza karşı bir polemik silâhı ve bir tahakküm vasıtası olarak kullanılmıştır. Bundan ma'da F. bu iddiasile apaçık bir tezad çukuruna düşmüştür. Çünkü bir taraftan (serbest teşebbüs) ile Kapitalist nizamı sözde reddediyor; diğer taraftan da birincisini (faideli ve tesirli bir vasıta olarak millet menfaati namına) sağlamak arzusuna kapılıyor; ikincisini ise bir (istihsal metod) u gibi kullanmayı tasarlıyor. Birbirini çürüten bu çeşitli gaye ve emeller içinde F. akidesine has düşünce aceba hangisi? Bizce tek şurası: F., ne (serbest teşebbüs), ne de (kapitalist nizam) prensiplerine mutlak bir kıymet ve itibar atfetmediği gibi bundan sakınmak yoluna da sapmıştır. F. (liberalizm=hürriyetçiliğ)e, ne cemiyet, ne de iktisat hayatında en küçük bir yer bile ayırmış değildir. F. bilâkis individualist rekabet iktisadını kendi haline terkeden, ona (azamî kâr) temin ettiren, kendi tâbirile (haklı dağıtımı) emniyet altına alan ve bütün bu işlere sırf bir siyasî organ gözüyle baktığı devleti karışmaktan meneden liberalizm'in zıddıdır. F. ortaya attığı (korporatif devlet) fikrile bu libe-

ralizm düşmanlığına bir şekil vermekten ve onun yerine F. ği yerleştirmekten başka bir emel takip etmiş değildir. Fakat içtimaî yapıcılık alanında giriştiği bütün diğer teşebbüslerde olduğu gibi, bunda da muvaffak olamamış, tam ve olgun bir netice elde edememiştir.

(Carta del Lavoro = İşçi anayasası) nın 9 uncu maddesine göre, devlet, hususî teşebbüslerin kifayetsizliği veya bazı siyasî mülâhazaların zarureti takdirinde iktisadî istihsale müdahale edebilecektir. F.ğin iş verme ve iş alma kanunu, sendikalist yapılı bir kanundur. Bu kanunla sosyal istihsalin kapitalist dağıtımı bir düzene sokulmuş, işçilere muayyen bir ücret seviyesi sağlanmıştır. İktısadî hayatın kapitalist nizamına dokunmadan ona sadece ilâve edilen bu sendikalist yapı, bütün hayat ihtiyaçlarını, istihsal imkânlarını karşılayacak, iş kârlarını sağlayacak, içtimaî haksızlıkları ortadan kaldıracaktır. (Carta del Lavoro, Madde 12). Görülüyor ki Faşist İş Kanunu, işin teferruatında kalmıştır. Bunda esaslı bir reform fikri yoktur. İktısadî teşebbüs serbestliğini esas itibarile kabul eder gibi görünen Carta del Lavoro bunu devlet lehine o kadar sıkı, ezici ve adeta keyfî kayitlerle tahdit altına alınmıştır ki yasadaki (Serbest Teşebbüs) sözü ve buna ait fıkralar, kuru sözlerden ibaret kalmıştır. Faşist İş Kanununun tek reel ve önemli noktası, mukavele ahkâmına bağlı ücret zorunda toplanıyor. Bundan ötesi menfî bir zihniyetin eseridir. Bu kanuna rağmen Mussolini'nin dışarıdan epey debdebeli görünen İtalyasında içtimaî hayat şartları, olduğu gibi kalmış, hattâ gittikce güçleşmiş, halk tabakalarının ihtiyaç ve ıstırapları artmıştır. Çünkü iş pazarı bir türlü genişletilememiştir. İtalya'nın ilk ihtiyacı, anavatan nüfusunu anavatan toprağına bağlamak ve herkesin geçim imkânını memleket içinde sağlamak noktası etrafında toplanmaktadır. Halbuki serbest hareketler sekteye uğratıldıktan sonra toprak - nufus meselesi bir düzene girememiş, yani iktısadî iş pazarı genişletilememiştir. Diğer taraftan endüstride önemli bir gelişme gösterememiştir.

***

F.'ğin ileri sürdüğü (Korporatif Devlet) fikri, sırf iktısadî bir düşüncenin mahsulü değildir. Çünkü sendikalist bir yapı

gibi tasarlanan bu devlet şekli ile yalnız iş münasebetlerini düzene sokmak gayesi takip edilmemiş; ayni zamanda birde (ahlâkî) ve (millî) gayede gözetilmiştir. F.'ğin esaslı amaçlarından biri yeni bir (Coscienza Nazionale = Millî Suur) yaratmak olmuştur. Bununla sınıf kavgası ortadan kaldırılacaktı. Carta del Lavoro'nun 6 ıncı maddesine göre, Korporasyonlar devlet organı vasfını haiz olacak ve bunlar (bütün istihsal kuvvetlerinin birleşik teşkilâtı) olarak ferdî istihsali kontrol altına alacaktır. Yani kurulmak istenilen iktısat sistemi, kelimenin geniş ve müstakil manasile plânlı ve devletci bir iktısat sistemi değildir; sadece devlet kontrolü altında işleyen bir nevi iktısadî muhtariyet sistemidir. İtalyan iktısadiyatı zaten F.'den öncede individualist Kapitalizm'den plânlı kapitalizm'e doğru gidiyordu. Şu farkla ki individualist Kapitalizm, birinci dünya harbinden evvel bazı memleketlerde, meselâ Almanya'da, devletci sosyalist unsurları da içine almıştı. F, bunlara bile iltifat etmemiş, ortadan kaldırmış ve sözde plânlı kapitalizm'e doğru yürürken yol üzerinde rastladığı hendeklerin üzerinden atlamış, mâniaları olduğu gibi yerinde bırakmıştır. F. den evvelki İtalyan iktisat sistemi ile F. ğin tasarladığı iktisat sistemi arasında muhakkak bir fark arayanlar, ne kadar arayıp tarasalar bundan başka türlüsünü veya fazlasını bulamıyacaklardır. Bu bakımdan F., İtalyanın iktisadî gelişmesinde ileriye doğru bir adım değil, belki yerinde saplanmış kalmış bir duraklamadır.

***

Devlet bünyesine katılan ve devletin kontrolüne bağlanan sendikalar teşkilâtı ile Mussolini'nin diktatörlüğü arasındaki münasebetler ne suretle tesbit ve tanzim edilmiştir? Gariptir ki F. nazariyecileri bu konuya hiç temas etmemişlerdir. Halbuki meydandadır ki diktatörlüğü çerçeveleyen asıl unsur, bu sendikalar teşkilâtıdır. Parti ve devlet meratip sıraları yanı başında bir de sendikalar meratip sırası kurulmuş ve hattâ hâkimiyet ehramının en üst tepesine yerleştirilmiştir. Bu teşekkül, biri (üst birlikler), yani konfederasyonlarla federasyonlar, diğeri de (alt birlikler), yani sendikalar diye iki kısma ayrılmıştır. Hattâ

bütün bunların üstünde olmak üzere son zamanlarda bir de (korporasyonlar bakanlığı) bile kurulmuştur. Mussolini bu suretle yalnız devlet ve partiyi kendi şahsında temessül ve temsil etmekle iktifa etmiş olmuyor, fakat iktisadî hayatın bütün ip uçlarını da gitgide kendi elinde toplamış oluyordu. Vakıa faşist kamarasının teşekkülünde sendikalara siyasî bir rol ayrılmıştır. Aday listelerini bunlar hazırlıyacak, bunları büyük faşist şûrası inceleyip ayıklıyacak ve halkın öyüne sunacaktır. Demek oluyor ki adayların büyük çokunluğu sendikalar tarafından seçilecektir. Fakat buna rağmen kamaranın terkibinde sendikaların nüfuzu yine ikinci plânda kalacaktır. F. nazariye ve tatbikatının gelişme tarihinde bu noktanın kendisine has bir yeri vardır. Çünkü F. iç münakaşalarının en önemlilerinden biri, (devlet kontrolüne bağlı bir sendikalizm mi?), yoksa (doğrudan doğruya devleti temsil eden bir sendikalizm mi?) mes'elesi etrafında dönüp dolaşmış ve bunun gürültüsü gizli gizli bir haylı devam edip gitmiştir. Yukarıdaki kanun tasarısına bakılırsa, davayı nihayet birinci cereyan, yani Mussolini kazanmış demektir.

F. ğin bu devlet kontrolüne bağlı sendikacılık fikri, bazılarının (iktisadî demokrasi) dedikleri uydurmanın bir çeşididir.

TÜSTAV

Faşistlik ve Avrupa Buhranı

F. hiç şüphe yok, Avrupa devlet ve iktısat hayatının en azı tâ birinci dünya harbi zamanındanberi içinde bucalayıp durduğu buhranın cilvelerinden biridir. Bu buhranın memleketten memlekete gösterdiği özel şekil ve gelişmeler, bu memleketler arasındaki ayrı bünye değişikliklerinin sosyolojik ifadelerinden başka bir şey değildir. Avrupa, nisbî medeniyet ve kültür birliğine rağmen, sosyolojik bir bütün olmaktan henüz uzaktır. Avrupanın siyasî alandaki ayrılığı ve parçalığı da bu sebepten ileri gelmektedir. Hattâ şu son iki asır zarfında şahidi olduğumuz bütün Avrupa buhranlarının-son iki dünya harbi de dahil-derin ve esaslı sebeplerini, bu kıtanın iki, üç ve belki de dört parçaya, ayrı ayrı dört ilerleme ve gelişme muhitine ayrılmış olmasında aramak hiç de yanlış olmaz. Ve yine asıl bu ayrılış sebebi yüzündendir ki meselâ bir Avrupa memleketinin siyasî olayı - demokrasi, parlâmentarizm, diktatörlük, totalitarizm v, s. - o bir Avrupa memleketi için ya zamanı geçmiştir veyahut henüz zamanı gelmemiştir. Avrupanın biricik cephe birliği - (Avrupalılık) diyebileceğimiz şey - içtimaî - felsefî düşünce beraberliğinden öteye geçmemiştir. Bundan maada hürriyet (1) ideali de her Avrupalı aydının kafasını kurcalayan bir son gayedir. Herkes buna doğru koşuyor; fakat başka

---

(1) Buradaki hürriyet sözünü hürriyetcilik diye tercüme ettiğimiz liberalizm mukabili saymayınız. Burada hürriyet derken, herkesin dilinde dolaşan hürriyet lakırdısını kasdetmiyoruz. Bu kelimeyi burada büyük İtalyan Filosofu Benedetto Croce'nin bu mefhume verdiği felsefî değerile kullanıyoruz.

başka yollardan ve başka başka çıkış noktalarından hareket etmek şartile. Bu idealin hızı, içinden fışkırdığı (cemiyet) lerin sosyolojik yapılarına göre, başka başka sesler vermiştir. Bu ses, bir memlekette âhenkli bir nağmedir; öbürüsünde sert bir asker adımıdır; daha bir başkasında da kuru bir yumruk patırdısı. F. bu patırdıların en çatlağıdır.

F., ğin hiçbir sınıf temeline dayanmadığını evvelki sahifelerde kaydettik. Buna rağmen F. sonraki gelişmesinde kendisine bir kök aramış; bunu orta tabakalarda, hususile çiftçilerde gerçekleştirmek istemiştir. Bunun için de sanayileşmenin ilerlemesine, genişlemesine karşı koymuş; memleketin hemen hemen bütün ekonomik kaynaklarını çiftçi iktısadının gelişmesine hasr ve tahsis etmiştir. F. ğin bu temayülü, kendi tabiatinin en tabiî bir cilvesidir. F. ğin temsil ettiği (kuvvetli devlet) isteği daima orta tabakalardan gelmiştir. Çünkü bu tabakalar kendilerini hem kapitalizm'in, hem de proletarya'nın ayni derecede tehdidi altında görmüşlerdir. İtalva'da buna bir üçüncü âmil daha katılmıştır ki o da nufuz ve itibarını henüz geniş mikyasta idame eden kilise müessesesidir. Oportunist F. nihayet bununla da uyuşmak yoluna sapmıştır.

İktısadî sahaya gelince: F., kapitalizm'i mukadder bir mukadderat kuvveti ad eden ve bunun her türlü içtimaî gelişmeler üzerinde kat'î bir rol oynadığını iddia eden Marksizm tezini çürütmeğe çabalamıştır. Fakat buna muvaffak olabilmek için başvurduğu çare, İtalyan iktısadî hayatını, içtimaî yapısını ve millî çehresini olduğu gibi muhafaza etmekten ibaret kalmıştır. Mussolini'nin benimsediği ekonomik Autarchie prensibi, (korporatif devlet) sistemi ve nihayet orta tabakaları ve hususile çiftçileri koruyan iktısadî siyaseti, hep bu tek amacın vasıtaları olarak tasarlanmış ve kullanılmıştır. İtalya içtimaî yapı bakımından orta tabaka temeline dayanan bir memlekettir. Mussolini bu memleketi, kapitalizm'in doğurduğu dünya buhranının sarsıntı ve akislerinden uzaklaştırabileceğini ümit ediyordu.

İşte Avrupa buhranı göziyle F., ğin birinci karakteristik vasfı budur.

İkincisine gelince: Bu, Avrupa parlâmentarizm sisteminin

geçirdiği buhranla ilgilidir. F., bu alanda kelimenin tam manasile menfî bir durum takınmıştır. Çünkü ortaya attığı devlet nazariyelerile meseleye yeni bir ışık saçamamış, bilakis mevcut buhranı bir kat daha derinleştirmiştir. Bu faşist devlet nazariyesinin iki cepheşi vardır:

1 — Pareto'nun (Elite) telâkkisi. Buna göre Elite yalnız her hâkimiyet yapısının mücerret temel taşı değildir; fakat ayni zamanda bunun birde tarihî rolü vardır ve bu rol rejimin hem temelleşmesine, hem de benimsetilmesine yararmış..

2 — F. İdeoloğu Giovanni Gentiles'nin demokrasi telâkkisi. Bu fikir adamı, en mutlak bir tahakküm rejiminin kürsüsüne çıkmış, oradan faşist devletin demokratik karakterini haykırmıştır. Buna göre F. bir (Democrazia accentrata ed autoritaria), yani (Merkeziyetci ve otoriter bir demokrasi) imiş!

Şu son bir kaç yıl içinde F. ği demokrasi kategorisine katan bazı sosyologlarda görülmüştür. Fakat bu tezi neresinden ervirirseniz ve hangi tarafa çevirirseniz yine tutunur bir tarafını bulamazsınız. Çünkü:

1 — Demokrasi, siyaset hayatını partili, cemiyet hayatını ise sınıflı olarak kabul eder ve bu demokraside hem esasfır; hem de onun başlıca sebebi ve birinci hikmetidir.

2 — Demokrasi, tek parti mefhumunun zıddıdır. Tek parti içinde demokrasinin ne yeri vardır; ne de lüzumu hisedilir. Demokrasi demek, bir tek parti içinde değil, fakat birden fazla ve müteaddit partiler arasında bir âhenkleşme sistemi demektir.

Bu iki anatemele dayanan demokrasi, ne bir tek devrin, ne de bir tek şahsın eseri değildir. Demokrasi, uzun bir tarihî iç tecrübenin meyvesi, yüksek bir siyasî kültürün semeresi ve - nisbî de olsa - bir iktısadî refahın ifadesidir. Her hangi bir cemiyet demokrasiye ulaşabilmek için, hiç olmazsa, çift yürüyüşlü bir hareket içinde bir hayli zaman yuğurulup çalkalanmalı ve kaynaşıp olgunlaşmalıdır. Yani, başka bir ifade ile, cemiyetin aşağıdan tepeye doğru tırmanan içtimaî şuur hızı ile tepeden aşağıya doğru inen içtimaî şuur akışı, cemiyet alanının her hangi bir noktasında birbirini karşılayacak kadar, biri diğerini ezmeden yanyana ve muvazî

bir çizgi ile birbirine uyarak, birbirine yaklaşarak, bazan destekliyerek birlikte ileriye doğru yürüyebilecek kadar siyasî görgü ve gelenekce tekevvün etmiş, kaşerlenmiş olmalıdır.

Sosyoloji bakımından önemli son mesele, F. nizamına halk iştirâk payının derece ve kıymeti ile faşist rejiminin halkın çoğunluğu tarafından benimsenip benimsenmediği meselesidir. Faşist rejiminin 1929 yılında yaptırdığı Plebizit'in resmî neticeleri bu meselenin bir aynası olmaktan elbette uzaktır. Fakat bu mesele artık kesin bir surette halledilmiştir. Bu sualin cevabını şu anda İtalyada gelişmekte olan olaylar bütün dünyanın gözü önünde veriyor ve F. ğin iflâsını haykırıyor...

TÜSTAV

II. — BOLŞEVİKLİK

Rus Sosyalizmine Toplu Bir Bakış

Karl Marx'ın nazariyeleri Rusya'ya geçen asrın sonlarına doğru (1870) girmiştir. Yirmi yıl sonra Rus millî iktısatcılığının hemen hemen bûtün ileri unsurlarını Marksizm bayrağı altında toplanmıs buluyoruz. (Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi), Marksit temeller üzerinde, 1898 de kurulmuştur. Fakat memleket içinde gizli çalışmak zorunda kaldığı için bir kaç yıl sıra ile önemli bir yer tutamamış, göze çarpacak bir faaliyet gösterememiştir.

Rus Sosyal-Demokratları 1903 yılında Londra'da toplanan kongrelerinde, biri Bolşeviki = çoğunluk(1), öbürü Menşeviki = azınlık(2) diye iki kola ayrılmışlardır. Lenin Bolşevikilerin, yani bizim (Bolşevik) dediklerimizin, önderi olmuştur. Bunların ötekilerden farkı, daha sıkı bir merkeziyetciliğe taraftar oluşlarında ve daha kuvvetli bir siyasî vaziyet almak isteyişlerinde idi. Lenin, o zamanlar, ihtilâlciliği meslek edinmiş kimselerden küçük gruplar vüçude getirmeği ve parti faaliyetini bunlarla idare etmeği düşünüyordu. Menşevikilere gelince, bunlar daha zlyade sendika teşkilâtına dayanıyor, parti'nin esaslı çalışmalarını kültür gelişmesinden bekliyor, yani sendika teşkilâtını ilerletmek ve halkı fikren hazırlamak işine önem veriyordu.

Parti'nin îçinde patlak veren bu ilk görüş ayrılığı gitgide büyümüş, iki kol arasındaki uçurum zamanla derinleşmiştir.

---

(1) Rusca bolşe = fazla (bol), çoğunluk.
(2) Menşe = daha az, azınlık.

Menşevikiler ihtilâlcı ve oportunist olmuşlar; rus kapitalizminin devamına göz yummuşlar; eski feodal kuvvetlere karşı burjua sınıfı ile iş beraberliğini maksada ulaşdıracak bir yol diye kabul etmişler; öy çoğunluğuna ve parlâmentarizm usullerine riayet bakımından da demokrasi taraftarı görünmüşlerdir. Buna karşı Bolşeviki kolu, sosyalizmi kuvvete dayanan ihtilâl ve ihtilâlcilik hareketlerile, fakat herşeyden evvel sınıf şuurlusu Proletarya Diktatörlüğü ile gerçekleştirmekten başka bir şey düşünmüyordu. İki taraf ancak bir noktada, o da Rusya'da sosyalizmin endüstri proletaryasile yapılabileceği ve ilk önce işi bunlara yükletmek lâzım geleceği noktasında birleşiyordu.

Öte tarafta 1902 de kurulan (İhtilâlci Sosyalist) partisi başka bir çığır açmıştı. Bunlar asıl emeği çiftçi davasına veriyorlar, köylüye hitab ediyorlardı. Ve topluca diyorlardı ki Rusya her şeyden önce bir ziraat memleketidir. İşi bu temele dayatmalı. Zaten Rus köylüsünü sosyalizmden ayıran ne var ki? Obştçina'lar - Rus köylü birlikleri - ötedenberi bir kollektivist çiftçi teşkilât değil midir? Davayı bu temele dayatırsak maksada daha kestirme yoldan varmış oluruz..

* * *

İşte ilk Rus sosyalist hareketlerinin genel çizgileri bunlardır. Burada ilk göze çarpan nokta şudur: Bir taraftan menşeviki ve bolşeviki kolları arasındaki ihtilâf, diğer taraftan da ihtilâlci sosyalistlerin bunlarla ayrılığı, yalnız «endüstri (amele) sosyalizmi mi? Yoksa çiftçi (köylü) sosyalizmi mi?» kavgasından çıkmıyordu. Bu ilk adım kavgasının daha derin kökleri vardı. Bu, doğrudan doğruya milletlerarası sosyalizm telâkkisi ile sırf Rus sosyalizm telâkkisi arasında bir çarpışma idi. Aşağıda göreceğiz ki bu görüş farkı bir haylı uzayıp gitmiş; B,'ğin tâ köbeğine kadar sokulmuş, devam etmiştir. Ve yine göreceğiz ki B.'ğin ana hedeflerinden biri bu ayrılığı ortadan kaldıracak bir uyuşmaya çare bulmaktır. Fakat şurası da muhakkak ki menşeviki kolunun batı parlamentarizm ve demokrasi akidesine bağlılığı, bugünkü Rusya'da hiçbir rol oynamamaktadır. İstikbalde oynayacak mıdır? Bu bir problemdir. San-

tralizm=merkeziyetçilik ile federalizm arasındaki davanın büyük kısmı da artık çözülmüştür. Rus sosyalizminin kurduğu devlet, yani B., merkeziyetçi olmuştur. Sovyet birliği vakıa federalist bir kalıba bürünmüş gibi görünüyor. Fakat-bu noktaya da aşağıda temas edeceğiz - B. devlet teşkilâtında federalizm ikinci plânda kalmıştır ve Sovyet Rusya tam merkeziyetçi bir devlet olmuştur. Aktif propaganda ile şahsî terör (bunu proleletarya dıktatörlüğünden doğan içtimaî sınıf terörile karıştırmamalıdır) konusu etrafında bir taraftan bolşeviki ile menşevikiler, diğer taraftan da ihtilâlci sosyalistler arasındaki görüş ayrılışı ve iş başkalığı da artık tarihe karışmıştır. Çarlık zamanında menşevikiler olduğu kadar bolşevikiler de suikasd silâhını bir muhalefet vasıtası olarak kullanmaktan, kaide itibarile, çekinmişlerdir. Buna mukabil ihtilâlci sosyalistler bu vasıtayı gittikçe artan bir şiddet ve bollukla kullanmışlar ve bu suretle bir Netçayef'in yıkıcı anarşizmine yaklaşmışlardır. Bu işde en ileri giden ve bir çok suikastler tertip eden adam, ihtilâlci sosyalist mücadele şebekesinin yıllık Başkanı Sawinkof olmuştur. Fakat bütün bunlara rağmen B., kendisini anarşizm'in tesir ve mirasından bütün bütün kurtaramamıştır. Aşağıda sırası gelince anlatacağımız vechile, B., ğin kurduğu Şuralar sisteminde bazı anarşist izler hâlâ belirmektedir.

***

Görülüyor ki Çarlık zamanında kurulan üç sosyalist parti arasında, bütün iş ve görüş farklarına rağmen, bir takım muayyen ve bariz benzerlikler ve hattâ birbirine girmeler de vardır. Çarlık zamanında Trudowiki adlı bir dördüncü sosyalist partisi daha türemişti ki, Çarlığın her dört Duma'sında Kerenski bu partiye başkanlık etmiştir. Fakat bunun güttüğü sosyalizm sadece bir kitap sosyalizmi idi: Sınıf kavgası düşüncelerine kulak asmayan uslu ve yumuşak entelektüeller sosyalizmi. Bazı batı Avrupa memleketlerindeki (Hıristiyan Sosyalist) partilerinin eşi gibi bir şey. Trudowiki'ler (Başkanları Kerenski müstesna) daima sönük bir rol oynamışlar ve ilk ihtilâlden sonra (1917) hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolmuşlardır.

Sovyet Sisteminin Sosyolojisi

1917 yılının Şubatında, harp fırtınasına rağmen, Çarlık henuz sağlamca ayakta duruyordu. Ayni yılın birinci teşrininde ise Rusya hemen baştan başa Bolşeviklerin eline geçivermişti. Bu kadar kısa bir zaman içinde bu kadar derin bir rejim değişikliğinin gerçekleşmesi, bazı sosyoloğların mütalâasına göre, Rus içtimaî gelişmesinin garip bir cilvesi ve tarihî gidişine bütün bütün aykırı bir sıçramadır. Biz bu bakıma katılanlardan değiliz. Bizce Bolşevik rejimi Rus ihtilâlciliğinin ve Rus ihtilâl olaylarının organik bir neticesidir.

Olayları inceliyelim: Çar İkinci Nikola'nın hükümranlık haklarından feragatinden sonra Rus demokrasi Burjuazi'sinin büyük kısmı hükümdarlık rejiminin devamını sağlamak istemişti; bunun için de Milyukof çekilen Çarın yerine kardeşi Büyük Dük Mihail'in naipliğini ileri sürmüştü. Bu hal çaresinin artık tutunamıyacağı kısa bir zamanda ortaya çıktı. O zaman Rus burjuazisi ikinci bir çareye başvurdu ve sırf burjuvalardan, yahut hiç olmazsa bir burjua çoğunluğundan müteşekkil bir hükûmeti iş başına getirmek istedi ve getirdi de. Bu suretle kurulan muvakkat hükûmetin Başkanı Prens Lwof bir Kadet'ti; keza Dış İşleri Bakanı Milyukof'la diğer beş bakan da Kadet'lere mensuptu. Millî Savunma ve Deniz Bakanı Gutşkof'da, Kadetlerin sağ kolunu teşkil eden Oktobrist'lerin lideri idi. Muvakkat hükûmetin tek yeni çehreli bakanı, Adliye Bakanlığını üstüne alan ve bir yarım sosyalist sayılan Kerenski idi. Bu bakan, muvakkat hükûmete proletarya'nın mürahhası sıfatı ile katıldığını söylüyor, Milyukof ise bunu mülksüz demokrasinin mümessili gibi halka takdim ediyordu. El altında çarçabuk vücude getirilen bu hükûmet taslağı daha ilk

adımlarda amele ve asker şûralarının mümessillerile karşılaşmış, şiddetli bir muarıza çarpmıştı. Bu Sovyet, parlamentarizm aleyhtarı, fakat halis Rus ruhlu bir unsur olarak ortaya çıkmıştı. (Halis Rus ruhlu) diyorum; çünkü bu teşekkül ihtilâl dalgasının köpüklerinden kopup kazara alevlenmiş bir kuru hız veya galeyan kıvılcımı değildi. Bilâkis Rus ihtilâlciliğinin içtimaî gelişmesinde ve geleneğinde yeri olan kuvvetli, içli ve köklü bir kaynayışın ifadesi idi. Bu Sovyet unsuru ta 1905 deki ilk ihtilâl zamanındanberi Rus ihtilâlcilik hareketlerinde canlı bir varlık göstermiştir ve fa'al bir rol oynamiştır. Bu birinci amele şûrası (ilk Sovyet) «amele mürahhaslarının şûrası» adı altında 1905 ihtilâlinde Petrogard'da çarlığa karşı ayaklanmıştır ve o zamandanberi ihtilâl olaylarında daima ön safta yürüyerek bütün Rus ihtilâlciliğini nüfuz ve cazibesine ram etmiştir.

Burası böyle. Sovyetlerin tarihî kuruluş kaynağını 1871 Paris Komün teşkilâtında arayan Bolşevik edebiyatının iddiasına gelince, bunun daha önemli, belki de daha asil bir örneğe dayanarak daha parlak bir çekme kuvvetini sağlamak gayretinden fazla bir değeri yoktur. Çünkü Rus Sovyetlerile Fransız Komünleri arasında hiçbir kaynak birliği mevcut olmadığı gibi, yapı itibarile de aralarında bariz farklar vardır. Paris şehir komünleri genel seçimlerden doğmuş demokratik teşekküllerdir ve bunlar proleter ve küçük burjuazi sınıflarının mümessilliği vasfını sonradan üzerlerine almışlardır. Halbuki 1905 Petrograd Sovyeti daha ilk doğuş dakikasından itibaren sırf Proletarya'nın bir mücadele teşkilâtı olarak ortaya çıkmış, sınıfçılığı önceden gütmüş ve gerçekleştirmek istemiştir. Bu unsur ta o zamandanberi doğrudan doğruya bir kitle ayaklanması ve işe vasıtasız müdahalesi, toplu bir sözle, proletarya'nın sırf kendi menfaatlerini düşünen ve sırf kendi kuvvetlerine dayanan bir aksiyonu mâna ve değerini taşımıştır. İşte 1917 Sovyetinin karakteri de bunun aynıdır. Bu bakımdan 1917, 1905 in daha geniş ve bu sefer daha başarılı bir devamıdır. Kerenski cin ve oynak zekâsile bu içtimaî sırrın derhal farkına varmış, bakanlık vazifesini kabul etmeden evvel bu Sovyetin ikinci başkanlığını elde etmiştir; amma işin sonunu getirememiştir.

*
* *

Yukarıda ilk Petrograd Sovyetinin kitleciliğini ve parlamentarizm aleyhtarcılığını işaret ettim. Bu nokta üzerinde biraz durmağı faideli buluyorum. Çünkü bunun Rus kitle sosyolojisi ve kitle psikolojisi bakımından kendisine has bir önemi vardır.

Petrograd Sovyetinin kitle içinden doğuşu ve kitleciliğe doğru akışı, benim ortaya attığım bir görüş değildir; sadece kaydettiğim bir olaydır. Bu Sovyeti vücude getiren üyelerin sayısı mütemadiyen artmıştır. Nihayet 2000 asker ve 1000 ameleye varmıştır. Tek başına bu mütemadî artış bile ona parlâmentarizm aleyhtarı bir çehre vermiştir ve bu da bu Sovyetin meşrutiyetçi bir parlâmento'nun toplantıya çağırılmasına muhalefeti arttığı nisbette gitgide kesinleşmiş, daha bariz bir şekil almıştır. Bu durumda hâkim fikir, halkın her türlü genel mümessilciliğine karşı koymak ve bu suretle buna atfedilen parlâmento kırtasiyeciliğini önlemektir. Bir tek cümle ile, batı parlâmentarizminin yerini Sovyet Rusya'da halkın içinden gelen-bolşevik dili ile: amele ve asker kitleleri içinden-ve sık sık yenileştirilen sade bir temsil hey'eti alacaktı.

Bu Sovyetcilik sisteminde devlet, yahut daha doğrusu cemiyet yapısının aşağıdan yukarıya doğru kuruluş isteği vardır; fakat ayni zamanda sınıf kavgası fikri de. Çünkü Sovyete üye olmak ve buna katılmak hakkı munhasıran (İşçi Halk) ın hakkıdır. Bu suretle - Bolşevik görüşüne göre - Proletarya'nın tabiî tesanüdü Sovyete intikal etmiş olacaktır; tâ ki bu da (parlâmento gibi gelişi güzel toplanıvermiş karma karışık bir aykırılık halitası olmasın, fakat birbirlerile iç bağlarla birleşmişlerin topluluğu olsun)...

Besbelli ki bu Sovyet düşüncesinde anarşizm ve sendikalizm'den geçmiş veya arta kalmış izler vardır. Bunların kaynağı, Fransız içtimaî felsefesinin örneklerinde değilse bile, meselâ Proudhon gibi bazı Fransız örnekcilerindedir.

***

Özünü topluca anlattığım Sovyet sisteminde (İçtimaî tabaka) fikrini aramak beyhudedir. Çünkü tabaka nizamının yapısı bir muvazene ve âhenk temeli üzerinde kurulmuştur. Sovyet sistemi ise sınıf kavgasından doğmuştur ve her şeyden

evvel bir sınıf kavgası vasıtası gibi tasarlanmış ve böylece teşkilâtlandırılmıştır.

Aslında Fransız damgasını taşıyan bu fikirlerin Rusya'da yayılıp dalbudak salmaları hiç te hayretle karşılanacak bir olay sayılamaz. Bu fikirlerin kökünü zaten Rus cemiyetinin kendisine has gelişme ve geleneğinde diri diri buluyoruz. Bu kitabın birinci faslında adı geçen Obştçina'lerle bir eski Rus iş ve istihlâk kooperatifi olan Artel'lerin ana fikri budur. Sovyet sisteminin burada yaptığı iş, Rusya'nın içtimaî hayatında hazır bulduğu bu esasları memleketin siyasî hayatına sokmaktan ve bunları rejim hesabına benimsemekden ibaret kalmıştır. Kendisini kendi başına idare edecek küçük topluluk fikri - bu anarşist fikir - yukarıdan gelen tahakküm zoru olayı ile aşağıda kaynaşan düşünce ve menfaat ortaklığı sevgisi arasında ezelden çalkalanıp durmuş Rus ruhunun en derin kök fikirlerinden biridir. Bunu şöylece de ifade edebiliriz: Ruslar, her içtimaî adım ve denemelerinde dar topluluğun içtimaî yapının kuruluşuna yetmediğini her defasında görüp farkına vardıkları için, döne dolaşa yine yukarıdan gelen tahakküm zorunun pençesine düşmüşler ve buna âdeta dinî bir tevekkülle boyun eğmişlerdir. Çarlığı yıkanlar bunun yerine kanlı harabeler üzerinde kurdukları yapıya bir bakmışlar - meğer eskisinin bir yenisi imiş! İlâve edeyim: Daha diricesi, daha iyisi; belki de daha tam rusçası!

TÜSTAV

Rus Burjuazısının Yıkılışı

Rus burjuaları 1917 nin ihtilâl aylarında oldukça kuvvetli, fakat son bir hamle yapmışlardır. Bunlar günden güne şahlanan ihtilâl dalgasının uğultusuna kulak asmadan kendilerince gayet tabiî gördükleri düz yol üzerinde yürüyor; Rusya'yı batı demokrasisinin bir şubesi olmağa yanaştıracaklarını ve yatıştıracaklarını umuyorlardı. Bu daha önceden iflâsa mahkûm bir düşünce idi. Çünkü, evvelki sahifelerde gösterdiğimiz sebeplerden ma'da, burjua tabakaları böyle bir yapının ustalığını yapabilecek kudretten çok aşağı bir gelişme durumunda idi. Çarlık zamanında hâkim rol oynayanlar, asıllar, toprak sahibi asıllarla saray asılları, ordu ve yüksek memur tabakaları idi. Hakikatta bu üç tabaka aynı şeydi. Çünkü ordu ve memurlardan daima yeni yeni asıllar türemiş, en uçtaki asiller ise yine ordu ve memur kadrosunu durmadan besleyüp durmuşlardır. Çarlık devleti, feodal, daha doğrusu (Çarın kendisini, bir özel âmil telâkki ettiğimiz için) bir feodal - müstebit devletti. Kapitalizme gelince, Çar Rusya'sında henuz kendisine haz bir gelişme gösterememişti. Ve asıl bu yüzden de böyle bir devletin kucağında burjuvazinin çeşitli tabakaları ve temayülleri kendi başlarına yürümüş, boş bir alan içinde açık ve serbest gelişme yollarını ve imkânlarını bulmuştur. Çarlık zamanındaki Rus kapitalizminin büyük kısmını dışarıdan gelmiş unsurlar temsil ediyordu. Bu kapitalizm o kadar köksüz ve zayıf idi ki - biraz mubalagalı da olsa - onu Batı Avrupa Kapitalizm'inin bir sömürgesi diye de vasıflandırabiliriz.

Bu darma dağınık burjuva gruplarının yanı başında gelişen aydınlar zümresine gelince, bu büsbütün başka bir karakter taşıyordu. Memleketin genel kültür seviyesi ve kültür kesafetine

nisbetle oldukca geniş bir kalabalık teşkil eden bu aydınların anavasfı, kesin ve sumurtkan bir entellektüalizm'den ibaretti. Fakat bunların ancak bir kısmı - sosyalist cereyanlara katılmayan kısmı - yani en küçük kısmı, burjuvaziye ilgi ve yakınlık gösteriyordu; çünkü entellektüellerin genel temayülü rejim aleyhdarlığına kayıyor; bunlar hemen umumiyet itibarile muhalefet saflarında kendilerine yer arıyordu. Bundan mâda bu entellektüeller böyle bir kanaate de sapmışlardı: Kapitalizm'in henuz adam akıllı gelişemediği ve burjuvazisi de zayif bir feodal memlekette burjuva tabakalarile iş birliği yaparak rejimi devirmek, neticesi olmayan boş bir maceradan başka bir şey olamazdı. İşte Çarlık devrinin aydınları böyle bir zihniyet içinde - sosyalizme sarılıp ona ümit bağlayanlardan madası - Rus edebiyatında meşhur Oblomof tipini yaratmışlar; salonlarının rahat koltuklarına ve kitaplarına gömülerek hırçın hulyalar kurmuşlar; zekâ ve enerjilerini boş yere tükete tükete nihayet Nihilism'in ölüm kucağında eriyip gitmişlerdir.

Bütün bunlara rağmen, aydınların burjuvazi tabakasının faaliyetine katılan kolu bir çok iş görmüş, bir hayli faydalı olmuştur. Meselâ burjuva matbuatını ve bunun oldukca yüksek seviyesini bu kol ayakta tutmuş; Oktobrist'ler ve Kadet'ler gibi burjuvazinin anapartilerinin az çok kudret ve itibarını da yine bu faal aydınlar beslemiştir. Fakat bu burjuva partileri bir hükûmet kurarak filen iş başına geçtikleri vakit, içtimaî yapılarındaki dermansızlık bütün çıplaklığile ortaya çıktı. Şurasını da unutmamalı ve hattâ önemle gözönünde bulundurmalıdır ki burjuvazi sınıfı ve telâkkisi, Rus halkının ruhiyatında aşla yer tutamamıştır. Bu konuda Rus mütefekkiri Alexander Herzen'in şu meşhur sözü pek manalıdır: "Rusya hiçbir zaman altın orta yolu takip etmiyecektir.„

* * *

Yukarıda kısaca anlattığımız sebeplerin zoru altında 1917 yılının ilk ihtilâl rejimi (Milyukof, Kerenski'ler v. s.) kısa bir zaman zarfında tasfiye edilmiştir. Vakıa bir müddetcik daha tepinmedi değil. Halkın ve ordunun millî duygularını galeyana getirmek teşebbüsünde bulundu ve «sonuna kadar harp!»

parolasını yükseltti. Bu suretle hem iç buhranı önlemeye çalışıyor, hem de müttefiklerin malî yardımını sağlamış oluyordu. Fakat bütün bu tepinme ve denemeler hep boşa gitti; yıkılışın önüne geçilemedi.

Bu akibetin orduyu saran bozgunculuk havasından başka ve çok daha derin sebepleri vardır. Proleter ihtilâlin parolası burjuva parolasından çok daha çekici idi. Çünkü millî parolanın öz bir rus sesi olduğuna kimse inanmadı. Halkın gözünde bu ses Batı Avrupa devletlerinin bir emri aksini uyandırıyor; merkezî Avrupa devletlerine karşı savaşta Rus ordusunun iş birliğini devam ettirmek emelini güden müttefiklerin son bir teşebbüsü addediliyordu. Rus halkının büyük kısmı zaten muharebeyi benimsememişti. Bolşevik propagandası halkın bu ruhî haletini ele alarak muttefiklerin dökülen rus kanı pahasına Rusya'yı bir kapitalist sömürge durumunda muhafaza etmekten başka bir gaye gütmediklerini söylüyor, bağrıyor; her gün yeni yeni deliller ve yeni yeni heyecanlar yaratarak bu menfî telâkkiyi durmadan yağıyor, halka mal ediyordu.

Fakat ordu saflarında asıl bozgunculuk havası, amele ve asker sovyeti toprak dağıtımı ve çiftçi isteklerini kendi propaganda bayrağına kattıktan sonra ayaklanmış ve şahlanmıştır. Zaten askerin çoğu, yuvalarından alınarak benimsenmiyen bir harp yüzünden cephelere ve şehir garnizonlarına dağıtılmış köylülerden mürekkepti. Bu erler toprağın büyük toprak sahiplerile kilise ve vakıf mütevellilerinin elinden alınarak köylüye dağıtılacağını duyunca, pek tabiî olarak, eve dönmek hasret ve heyecanına kapılmışlar; silâh omuza kitle kitle köy yolunu tutmuşlardı. Toprak dağıtımı saatinde kimse geç kalmak istemiyordu.

Görülüyor ki rus ihtilâlinin tatbikat alanında köylü isteklerini canlandıran ve destekliyen, yalnız ötedenberi köylüye mütemayil ihtilâlci sosyalistler olmamıştır. Şimdi iş başına geçmeğe hazırlanan Bolşeviklerde son daklkada köyiü unsurun önemini kavrıyor ve onu var kuvvetlerile destekleliyorlardı. Bu suretle 1903 Londra kongresinde ve daha sonraları ihtilâli fabrika işçisine yaptıracaklarını düşünen Bolşevikler o ilk dar zihniyetlerinden artık sıyrılmışlardır.

Rus burjuvazisinin yıkılışının bundan sonraki olayları, Sosyoloji bakımından pek o kadar önemli değildir. Bununla beraber sırayı tamamlamak için bunları da kısaca kaydedelim: Yarı Sosyalist Kerenski'nin omuzlarına dayanan muvakkat burjuva hükûmetinin artık tutunur tarafı kalmamıştı. 30 Nisan 1917 de hükûmet yeniden tensik edildi. Kerenski yeni kabinede Millî Savunma ve Deniz Bakanlıklarına geçti. Menşeviklerden bazıları, hattâ ihtilâlci sosyalist tanılan bir iki ad, yeni kabine listesinde birer bakanlığa yerleştirildi. Milyukof ve Gutşkof gibi tanınmış burjuvalar yeni kabineye alınmadı. Fakat bu devşirme denemesi de hiçbir işe yaramadı. Yeni hükûmet türlü partilerin iş birliğinden doğmuş olmakla beraber halkın umumî telâkkisinde bir itimat havasını uyandıramamıştır. Bir kaç ay sonra (3 - 5 Temmuz) Bolşevikler kanlı bir kıyama kalkıştılar. Bu ayaklanma zorla bastırıldı. Amma hükûmetin durumu başka bir cepheden fena halde sarsıldı. Kuvvetlerinin kifayetsizliğini gören Bolşevikler, işi politika oyunlarına vermişler; ihtilâlci sosyalistlerin sol kolu ile gizli bir anlaşmağa varmışlardır. Bundan sonra, biran için duruma hâkim gibi görünen iş başındaki hükûmetin kolu kanadı kesilmişti. 27 Ağustostaki General Kornilof isyanı orduyu yeni baştan teşkilâtlandırmak gayesini gütmüştür. Bu da muvaffakiyetsizliğe uğradıktan sonra Burjuva rejimini desteklemek ve savaşa devam etmek kararına sadık kalan ordunun küçük kısmı da artık tepelenmiş ve dağılmıştı. Bolşevik ihtilâlinin yolu üzerindeki son engeller de ortadan kalkmış bulunuyordu.

TÜSTAV

Bolşeviklerin Galebesi

Rus Sosyalist Partileri içindeki aile kavgası Bolşeviklerin galebesile neticelenmiştir. Bunun başlıca iki sebebi vardır: Birincisi Menşevik ve İhtilâlci Sosyalist Liderlerine karşı Bolşevik Lideri Lenin'nin üstün şahsî kabiliyeti, ikincisi - ve en önemlisi - içtimaî olayların mukadder zoru.

Bu iki sebebi inceliyelim: Bir taraftan burjuvazi tabakası kuvvetli bir hükûmet teşkili hususunda gösterdiği aciz içinde sönüp gittikten sonra, diğer taraftan da eski çarlık kuvvetleri hiçbir iz bırakmadan ortadan süpürülüp kalkdıktan sonra, artık sosyalizm'in zafer saati çalmıştı. Fakat nasıl bir sosyalizm? - Sosyalist partiler arasındaki kavganın talii bu suale verilecek cevaba, yani şimdi tutulacak yolun içtimaî realitelere uygun olmasına bağlı idi. Bolşevikler bu meselede öbür fikir ve gaye ortaklarını gölgede bırakacak derecede üstün bir anlayış ve davranış kabiliyetini gösterdiler ve bu sayede duruma hâkim oldular.

Bakın nasıl: İhtilâl olaylarının akışı ayni zamanda hem fabrika işçilerini, hem de köylüleri ayni nisbette tatmin edecek bir sosyalizme doğru gidiyordu. Evvelki sahifelerde anlattığımız sebeplerden dolayı harbe son verilmesini ve memleketin sulha kavuşmasını, fabrika işçilerinden ziyade, köylüler istiyordu. Menşeviklerle İhtilâlci Sosyalistler - bunların bilhassa sağ kolu - bu önemli olayı ve zarureti tam zamanında kavrayamadılar; bilâkis harbe devam taraftarı koalisyon hükûmetine girerek köylü nazarında itibarlarını kaybettiler. Bu yetmiyormuş gibi Menşevikler munhasıran fabrika işçilerine, ihtilâlci sosyalistler ise munhasıran köylü kitlelerine dayanmak noktasında elan ısrar ediyorlardı. Bu kadar önemli bir karar

ve hareket anında yalnız Bolşevikler takip edilecek yolu buldular Hem işçi, hem de köylü duygu ve isteklerini ayni nisbet ve kudretle destekliyerek her ikisini de kucaklarına aldılar ve bu suretle çeşitli sosyalist cereyanlarını kendi partilerinde merkezîleştirdiler. Toprağı köylüye dağıtan karar, birinci teşrin ihtilâlinin hemen ertesi günü alınmış ve derhal yayınlanmıştı...

***

İhtilâlin bu safhasında yukarıda söylediklerimizi adeta yalanlayan bir olayla karşılaşırız ki o da şudur: Bolşevik ihtilâlinden sonra yapılan müessisan seçimlerinde Bolşevikler ancak beşte bir nisbette bir başarı elde etmişlerdir; öylerin büyük çoğunluğu ihtilâlci sosyalistlere verilmiştir. Bu seçim neticesi Bolşeviklerin ne kadar zayif olduklarını ve hiç değilse azınlıklarını göstermez mi?- Bu sual zihni karıştırabilir. Fakat seçimi takip eden olaylar bu müşkülü çözmekte gecikmemiştir. Bolşevikler müessisanı daha birinci toplantısında (4 ikinci kânun 1918) dağıttılar ve bu işi o kadar büyük bir kolaylıkla başardılar ki bu, seçilen heyetin içtimaî realiteler önünde müthiş zayiflik ve geriliğinden başka bir şey ile izah edilemez. Toplu olarak hakikat şudur ki Bolşevikler ihtilâlin ilk safhalarına kadar Batı Sosyalizmine haz Proletarya fikirlerinden yakalarını bir türlü kurtaramamışlardır; bu bakımdan ihtilâlci sosyalistlerin telâkkileri onlarınkine nisbetle çok daha rusca idi. Bolşevik partisi ihtilâlin başlangıcında ne öz rus kafa ve kalbinin düşünüş ve duyuş tarzına, ne de toprak ve çiftçi meselelerinin özel önemine nufuz edememiştir. Fakat bu yabancılık uzun sürmedi. Bolşevikler ihtilâl olaylarının gelişmelerinden mütemadiyen faydalandılar ve menfî neticelerden ümitsizliğe düşmeden hareket tarzlarını tecrübelerin gerçek derslerine göre değiştirmek ve daima yeni usuller bulup kullanmak hususunda büyük bir uyanıklık ve realitelere ayak uydurmak kabiliyetini gösterdiler. Bolşevik başarısının sırrını bir parça da partinin bu (zamana uymak) hüner ve kabiliyetinde aramak lâzımdır.

***

Görülüyor ki Rus Bolşevik partisi siyasî bir hareket partisinin bütün vasıf ve kudretlerile mücehhezdir. Parti yine bu hareket çevikliği sayesinde Marksizm'in ana prensiplerinden zahirî hiç bir fedakârlık yapmadan nazarî ve pratik alanda bunları istediği gibi evirmiş çevirmiş ve nihayet Marksizmin rusçe kalıbı olan Leninizm'i doğurmuştur. Bunun ilk temeltaşı iktidara geçmeden az önce bizzat Lenin'in yazıp yayınladığı «Devlet ve İhtilâl» adlı kitapla atılmıştır. Fakat Leninizm'in kendisi ancak iktidarı filen ele geçirdikten sonra gerçekleşmiştir. B. yalnız bu kitapla kalmış olsaydı, rus fikir hayatının kaynayışları içinde çoktan sönmüş, gitmişti. B.'ği yaşatan ve ayakta tutan başlıca kuvvet, artık iktidarı ele geçiren partinin bu kitabın içindekilerini bir rehber gibi ele alarak tereddütsüz ve korkusuz hayata tatbik etmiş olmasıdır. Kitabın başlıca ana hatları şunlardır: İktidarı muhafaza etmek için tutulacak yol, gittikçe artan bir şiddetle «proletarya diktatörlüğünü» desteklemekten ibarettir. Sonra sırasile: Eski burjuvazinin arta kalan izlerini ortadan silip süpürmek, bir yenisinin hortlamasına asla imkân vermemek ve her türlü İstismarları insafsızcasına ezmek gibi şeyler. - Bu ana hatlar, rus sosyalist ve federatif Sovyet Cümhuriyetinin 10 Temmuz 1918 tarihli anayasasının da ana hatlarıdır. Stalin, Leninizm'i «Kapitalizm devresinin ve proletarya ihtilâlinin Marksizmi» diye vasıflandırmıştır.

TÜSTAV

Sovyet Anayasası ve B. partisi

Kızıl rejimin başlangıçta ilk dayandığı temel, ana hatlarını evvelki fasılda hülâsa ettiğimiz ve bu şekli ile Marx'in tasavvur bile etmediği Sovyet anayasası olmuştur. Buharin'in de o zamanlar dediği gibi, 1917 ihtilâlinden evvel proletarya diktatörlüğü etrafında bir hayli söz söylenmiş, fakat bunun hangi şekilde gerçekleşeceğini kimse söyliyememiştir. Kızıl rejim nihayet bu şekli yukarıdaki anayasa ile temeli atılan Sovyet devletinde bulmuş oluyordu. Petrograd Sovyeti bir çırpıda bolşevikleştirilmişti; bu sayede B., - işin esasında merkeziyetçilik cereyanını güttüğü halde ve fikir, anarşist - sendikalist karakterlerile ve devletin aşağıdan yukarıya doğru kurulması istekleri ile asıl ihtilâlci sosyalistlerin malı iken - Sovyetciliği kendi hesabına benimsemeye muvaffak olmuştu. Bolşevikler iktidarı ele geçirdikten sonra - ilk adımlarda kendilerini yeter derecede kuvvetli hissetmedikleri için - ihtilâlci sosyalistlerin sol kolu ile işbirliğini devam ettirmişlerdir. Fakat yalnız bir müddetcik. Bunlar iktidar yerine adamakıllı yerleştikten sonra aralarına sokulan bu Maksimalistleri, liderleri Lenin'in şahsî mahareti sayesinde, kısa zamanda tasfiye etmekte güçlük çekmemişlerdir.

Sovyet fikri ve «bütün iktidar kuvvetleri şuralara verilmeli!» parolası, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmek gayesile sarfettikleri ilk gayret ve teşebbüslerinde önemli bir rol oynamıştır; o derecedeki "Bolşevik hükûmeti„ ve "Sovyet hükûmeti„ tabirleri biribirine karışmış, âdeta ayni mânayı ifade eder olmuştu. Bu ifade tarzı, aradan birçok olaylar gelip geçtiği ve işler farklı şekillere bürünüp bir hayli değiştiği halde elân kullanılmaktadır.

İşin başlangıcında Sovyet fikrile şûralar parolasının hâkim

rol oynamalarının sebeplerini şöylece hülâsa edebiliriz: Sovyet müessesesi, yeni rejimin iktidar kuvvetlerinin üçlü bölümüne dayanan batı devlet telâkkisine karşı topyekûn aleyhtarlığını ve ayni zamanda her türlü anti-demokrat cereyanlarla (seçim hakkı yalnız fabrika işçilerine verilmiştir) diktatörlük temayüllerini pek iyi temsil ediyordu. Sovyet sadece kanun yapıcı bir organ değildir; ayni zamanda bir idare organıdır da. Bundan maada hak dağıtımı, yani adalet müessesesi de Sovyete bağlanmıştır; halk mahkemelerinin başkanlarını doğrudan doğruya Sovyetler seçer. Mahkemelere, bütün diğer hükûmet ve icra organlarına olduğu gibi, sırf proletarya sınıfının zihniyet ve menfaatlerine uygun bir şekilde vazife görmek zoru yükletilmiştir. Bu suretle hükûmet iktidar kuvvetlerinin her türlü bölüm ve ayrılığı, kaynağını halk iradesinden alan devlet bütünlüğü hesabına, ortadan kaldırılmıştır. Fakat "halk iradesi„ demek "proletarya iradesi„ demektir.

***

Kızıl rejimin gelişme sırasile, yani Sovyet anayasasından sonra, ikinci direği, «Bolşevik partisi» dir. Bu parti kuruluşundan bugüne kadar dört defa ad değiştirmiştir. Partinin doğum adı «Bolşevik partisi» idi; 1917 Şubat ihtilâlinden sonra «Rus Komünist partisi» (R K P), sonra «Rusya Komünist Partisi» (K P R), daha sonra da «Sovyet Birliği Komünist Partisi» adlarını almıştır. Olayların gelişme akışı içinde biraz da kendiliğinden meydana çıkan bu yeni ve çeşitli adlamaların buna rağmen kendilerine göre özel birer önemleri vardır. Bu adlama sırası, partinin sadece bir Rus partisi ve hattâ sadece bir parti kolu olmaktan çıkarak milletlerarası bir teşekkül olmağa doğru gittiğini ve başka memleketlerin buna benzer partilerine bu ana teşekkülün âdeta birer şubeleri gözüyle bakıldığını göstermektedir.

Kızıl rejim, Rusyaya sıkı bir parti yasağını vazettiği için, yani başka partilerin teşekkülünü kat'î olarak menettiği için, «Komünist Partisi» memleketin tek partisi olmuş; particiliği, yani siyasî hayat ve faaliyeti inhisar altına almıştır. Partinin bu inhisarcı vasfı bütün devlet mekanizmasını eline avucuna

almış; sovyet müessesesinin önemini yavaş yavaş ikinci plâna itmiştir.

Bu gelişme kızıl rejime çetin bir imtihan tecrübesini geçirten sivil harbin, yani iç siyasî savaşların, hemen hemen tabiî bir neticesidir. Batı kapitalist devletlerden yardım ve himaye gören beyaz generaller türlü istikametlerden Moskova üzerine yürüyordu. Rejimi tehlikeden kurtaracak tek çare, bütün karşı kuvvetleri bir araya toplayan sıkı bir merkezcilik usulü olabilirdi. Bunu ise merkezciliğe dayanmıyan Sovyet sistemi değil, ancak parti temin edebilecekti. Parti Sovyetleri emir ve nüfuzu altına alacak; bunları istediği gibi sevk ve idare edecekti. Merkezci bir zihniyet temeline dayanan parti bu işi pekâlâ becerebilecek bir durumda idi. Sırası gelmişken şurasını da kaydedelim ki Bolşevik partisi tâ 1905 Petrograd Sovyeti zamanındanberi Sovyetçilik sistemine, öbür sosyalist partileri derecesinde önem vermemiş, ona bağlanmamıştır.

İşte bu gelişmeler sonunda asıl kuvvetin Sovyetlerde değil de partide toplanması düşüncesi doğmuş ve hükmünü yürütmüştür. Bu olayı sivil harpten biraz sonra bizzat Sinovyef şu kısa sözlerle açık bir surette anlatmıştır: «Sovyetleri Komünist partisi idare eder. Parti Sovyet devletinin dimağıdır. Sovyetler, Sovyetçiliğin gövdesi, parti ise onun kafasıdır.»

***

Bu düşüncenin yanı başında ve bunun âdeta tabiî bir neticesi olarak şöyle bir düşünce daha kendisini göstermiş ve bu da hükmünü yürütmüştür: Sovyet sistemi ile rejimin ayakta tutunmak ve kökleşmek için varlığına ihtiyaç duyduğu Elite'i yani «aydınlar» zümresini yetiştirmek mümkün değildir. Sovyet sisteminde böyle bir zümrenin teşekkül imkânları pek zayıftır; hattâ parlamentarizm sisteminden de daha zayıf. Çünkü Sovyetlerin terkibi, üyeler ancak kısa müddetlerle iş başında kaldıkları için, sabit ve devamlı bir şekil alamıyacak; sık sık değişecek ve yahut değişmesi icap edecektir. Bu yüzden sistemin işe yarayacak adam yetiştirmek hususundaki kabiliyeti muayyen bir devre için seçilerek uzunca bir zaman iş başında kalan parlamentolara kıyasen pek geridir. Halbuki diktatörlüğün

kuvvetli ve geniş bir Elite'in varlığına mübrem ihtiyacı vardır. Kendisine bağlı bir Elite'e dayanmadan proletarya diktatörlüğünü yürütmek güç, hattâ imkânsız bir iştir. Proletaryanın kendisi devlet idaresini doğrudan doğruya ele alacak mertebede henüz yetişmemiş ve olgunlaşmamıştır. Bu böyle olmayıp ta yetişmiş ve olgunlaşmiş bir proletarya mevcut olsaydı, diktatörlük fikrine sapmağa ve bunu gerçekleştirmeğe zaten lüzum kalmazdı ve o taktirde - mademki memleket nüfusunun büyük kısmını proletarya teşkil ediyor - normal demokrasi yolu ile de gayeye ulaşmak imkân dahiline girmiş olurdu.

Bugünkü realite şudur ki Rus cemiyetinin genel içtimaî seviyesi henüz çok geri bir durumdadır, Bunun sebebini ve kabahatini de yine ihtilâlden evvelki rejim zamanındaki zayıf Rus kapitalizminin mahdut gelişme imkânlarında ve geri şartlarında aramak lâzımdır. Eski rejim zamanında en ziyade ezilen ve en fazla geri kalan sınıf, proletarya sınıfı olmuştur. Binaenaleyh ihtilâl umdelerini gerçekleştirmek işi proletaryadan beklenemez. Bunun uyanık ve ilerlemiş parçası - yani: öncüleri - aralarında toplanıp sahneye atılacaklar ve proletarya diktatörlüğünü kurarak bunu vekâlet ve vesayet suretile sevk ve idare edeceklerdir; tâ ki proletaryanın kendisi yetişip olgunlaşıncaya kadar...

***

Rus cemiyetinin içtimaî seviyesine ait bu genel - ve doğru- düşünceden, partinin bütün proleterleri değil de bunların ancak ileri unsurlarını ihtiva edebileceği yolundaki özel düşünceye varmak ve buna sarılmak için hiçbir güçlük çekilmemiştir. Zaten bu iki düşüncenin aralığı ancak bir tek adımlık yerdir. Ve bu iki düşüncenin bir araya gelmesinden şu netice doğmuştur: Parti kapalı bir teşekkül şeklini almış, giriş şartları ona göre bir takım tahditlere tâbi tutulmuştur. Daha doğrusu, parti - kelimenin sosyolojik manasile - parti olmaktan çıkarak bir komünist yuvası veyahut bir komünist tarikat şebekesi halini almıştır. Giriş kapısını her istiyene açık bulunduran batı Avrupa parti telâkkisini ve parti karnesi fikrini kat'iyetle reddeden Rus komünist partisi, olayların zoru altında kapa-

lılığını gitgide artırmış, kayıt ve kabul şartlarını gittikçe daha ziyade darlaştırmıştır. Buna mukabil partiye bir giriş hazırlığı ve bir ikmal mektebi şeklinde tasarlanan büyük üslûpta bir (kençlik teşkilâtı) yaratılmıştır. İleride partiye kabul edilmek hakkını kazanmak için bu teşkilâtın (Pionnier) ve (Komssomolz) kurslarını ikmal etmek şartır. 1927 den sonra İtalyan faşistleri bu rus örneğini taklid etmişlerdir. Nazi Almanyasının (Hitler-Yugend) adlı mâhud Gençlik teşkilâtı da bu rus modelinin bir kopyesidir.

Fabrika işçilerile çiftçi proletaryası, gençlik teşkilâtına ve bundan sonra komünist partisine girmek hususunda rüchan hakkına maliktir. Bu tercih hakkı Kızılordu mensuplarına da bahşedilmiştir. Zaten Kızılorduya - bu ikinci dünya harbi içinde Almanya'nın taarruzundan sonra yapılan ordu genel seferberliğine kadar - partice tezkiye edilmemiş kimseler alınmamıştır. Eski burjua sınıfının mensuplarile bunların ne şekil ve derecede olursa olsun ilgilileri ordudan uzak tutulmuştur. Bu kadar kayıt ve kuyuttan sonra ordu hizmetine alınanlar da sistemli bir parti propagandasının telkin ve terbiyesine tâbi tutulmuştur. Orta halli çiftçilerin bile partiye girmeleri güçtür; şehir burjuazısının artıklarile daha geniş çiftçi kitlelerine gelince, bunlar için büsbütün imkânsızdır. Devlet memurları için de bir çok kayıtlar konulmuştur. Rusya'daki komünist rejiminin oldukça garip bir hususiyeti de şudur ki, diktatörlüğe rağmen, devlet memurlarının büyük çoğunluğu partiye yazılı değildir. Yazılmalarını istiyen olmadığı gibi, bilâkis bunu tahdit eden pek çok kayıtlar ve engeller konulmuştur. Bugünkü Rus rejimi kimseyi partiye yazılmağa zorlamaz. Bilâkis yazılmak istiyenlere güçlükler gösterir. Partiye kayıt hakkı, bir takım şartlar ve hazırlıklar altında, yalnız işçi ve çiftçilere hasredilmiştir. Bolşevik devlet cihazında memurun durumu öbür devletlerinkisinden farklıdır. Memur, ne devlet fikrini temsil eder; ne de devlet mekanizmasının şu veya bu şekilde işlemesi üzerinde her hangi bir nüfuz ve tesiri vardır. O aldığı emirleri ifa ile mükelleftir. O kadar. Devlet fikrinin temsilcisi parti üyesidir. Devlet mekanizmasına gelince onun sevk ve idaresi yalnız partinin elindedir. Sovyet devleti, kelimenin tam mânasile, bir parti dev-

letidir: Komünist partisinin devleti. - Fakat bir kere parti üyesi olan kimse partiden çıkarılmak tehlikesine daimî surette maruzdur. Çünkü parti yalnız devleti kontrol etmekle kalmaz. Fakat bizzat kendi kendisini de, hem de fasılasız ve sık sık kontrol eder. Diğer taraftan parti rekabeti mevcut olmadığı için mevcut tek partinin içindeki disiplin de başka memleket partileriyle kıyas kabul etmiyecek derecede sert ve kesindir.

***

İşte bu çetin parti disiplinini sağlamak için bir takım özel vasıtalara başvurulmuş, muayyen bazı müesseseler kurulmuştur. Bunlara "kontrol komisyonları„ adı verilmiştir. Parti merkezindeki kontrol komisyonundan başka her parti şubesinde de mahallî kontrol komisyonları vardır. Kontrol merkez komisyonu, tıpkı partinin organizasyon bürosu ve hususile siyasî bürosu [kısaca: Politbüro] gibi, partinin merkez komitesi tarafından seçilmektedir. 7-9 üyeden müteşekkil olan bu merkez komitesi, partinin ruhu ve dolayısile bütün Rusyanın ruhudur. Fakat siyasî büronun içinde en önemli yer, parti genel sekreteri Lenin'e, bunun ölümünden sonra da onun yerine geçen Staline ayrılmıştır. Parti cihazının devlet cihazına karşı hâkim ve rüçhanlı durumu, Stalin'in yıllarca devlet cihazı içinde herhangi bir makam veya memuriyeti üstüne almamış olmasından da anlaşılmaktadır. Stalin harpten ancak bir iki yıl önce «iş ve savunma şûrası» nın üyeliğini - üyeliğini, başkanlığını değil - üzerine almıştır.(1) Lenin'in sağlığında bu iş başka türlü idi. O ayni zamanda hem parti genel sekreteri, hem halk komiserleri şûrasının başkanı - yani batı Avrupa ve bizim dilimizde: Hükûmet başkanı - hem de "iş ve savunma şûrası„ nın da başkanı idi.

---

(1) Stalin'in harp içinde ordu başkomutanlığı ve «Mareşal» rütbesi, büsbütün yeni bir olaydır. Nitekim harb yüzünden genel seferberliğin ilânı ile orduya şartsız kayıtsız bütün millet veya milletler efradının kabulü de, öyledir. Bunun netice ve tesirleri Bolşevik rejiminin harp sonrası gelişmesile ilgili bir konu olduğundan araştırmamızın dışındadır.

Halk komiserleri şûrası fikri, Sovyet anayasasının şu prensipinden mülhemdir: Alt Sovyetlerin kendi aralarında yapacakları seçimlerle ve murahhas heyetleri vasıtasile üst Sovyet teşekkülleri vücude gelecek; bu sıra tâ «şûralar kongresi» ne kadar böylece devam edip gidecek; nihayet kongrenin kendisi merkez icra komitesile bunun başkanlığını seçecek ve bunun aksi olarak da merkez icra komitesinin asıl icra organı yine halk komiserleri şûrasında toplanacak. Fakat böyle bir sızma sistemine dayanan bu aşağıdan yukarıya yapılı Sovyet teşkilâtı, bunun aksine yukarıdan aşağıya yapılı parti teşkilâtı ile hemen hemen hükümsüz bırakılmış, gölgede kalmıştır. Bu usulün müessisi, parti sekreterlerini bir sıraya bağlayan Stalin'in kendisidir. Bunun verdiği emirler, bir sıraya tâbi olarak alttaki parti organlarına gider. Yani partinin üst teşkilâtındaki parti sekreteri bu emirleri alır ve sıra bakımından hemen kendisinden sonra gelen alt parti teşkilâtı sekreter ve sekreterlerine bildirir ve bildirtir. Stalin'in asıl büyük nüfuz ve kuvveti, kendi icat ettiği bu sıra sistemini bugüne kadar tam bir başarı ile ve hiç bir pürüze uğramadan tatbik edebilmiş olmasındadır.

TÜSTAV

Proletarya Diktatörlüğü ve "Aydınlar,,

Buraya kadar yazdıklarımızla sarih bir surette anlaşıldığı gibi, Elite düşüncesi, yani (Aydınlar) zümresinin fa'al bir ön - saf rolünü oynaması zarureti. Sovyet Rusya'da da kabul edilmiş ve geniş bir mikyasta tatbik alanına konulmuştur. Fakat Sovyet Elite telâkkisi ile, bu kitabın ilk kısmında belirttiğimiz faşist Etite telâkkisi arasında önemli farklar vardır. F. bu bakımdan hemen münhasıran Duçe'nin «Charisma = üstün insan» vasfına dayanmıştır. O rejimin şefi bir takım yüksek kudret ve erişilmez meziyetlerle mücehhez tasavvur edilen olaganüstü bir şahsiyettir. Adeta bir evliya, hıristiyan din tarihinde eşlerine bolca rastlanan bir azız veyahut halk dilindeki manasile gizli sır taşıyan bir sihirbaz gibi bir şeydir. Böyle bir telâkkinin kaynağı bu dünyada değildir. Cünkü reel hayat görüşünün bir ifadesi değildir. Sadece bir tek adamın veyahut birkaç seçkinin her nasılsa sihrine kapıldıkları (bâlâdan bir ses) tir. Halbuki bolşevik Elite telâkkisinin kaynağı bu dünyadadır ve onun ilhamları da yer yüzünden gelir. Vakıa partinin yapısı yukarıdan aşağıya bakan bir temele göre kurulmuştur; fakat buna karşı aşağıdan yukarıya çıkan bir proleter sızıntısı vardır. Böyle bir teşekkül içinde en kuvvetli şef, şef olmağa lâyık ve muktedir şahsiyet, proletarya ideolojisini şahsında en bariz ve en kudretli bir vuzuhla cem ve temsil eden adamdır. F.'te bir «efsane» den bahsedilebilir. B.'te bunun yeri yoktur. Çünkü B. her türlü ruhî ananelerle manevî inanış ve bağlılıkları önceden reddetmiştir. Bunların yerine günlük hayatın reel ifadelerinden fışkıran bir takım talî iktısadî ve kültürel ihtiyaçları koymuş, düşüncesini ve hareket tarzını da bunlara göre

ayarlamıştır. Bu tipteki bir siyasî teşekkülün şefi, fikirlerini ne - Mussolini veya Hitler gibi - olağanüstü kaynakların ilhamlarından bekler; ne de kararlarını tek başına kapandığı odasının duvarları arasında alır. Onun gözü yere doğru çevrilmiştir ve kulağını toprağın derinliklerinden gelen seslere vermiştir. Bolşevik teşekküllerin tepelerinde yerleşenler, aşağıda cereyan etmekte olan hâdiseleri, hususile çiftçi halk kitleleri arasında göze çarpan gelişme ve didişmeleri dikkat ve indişe ile ve günü gününe takip zorundadır. Hiç şüphe yok, ihtilâl yürüyecek, kollektivizm fikri ve tatbikatı köylere de sokulacaktır ve bir çiftçi burjuvazisinin türemesini önlemek için büyük çiftçiler - kulaklar, yok edilecektir. Fakat bu ihtilâl vargısına ulaşmak için başvurulan cebrî tedbirler ne nisbette artar ve şiddetlenirse, bunların çiftçi kitlelerinde uyandırdığı tepki ve reaksiyonlar üzerindeki dikkat de o nisbette artacak ve derinleşecektir. Bu sayede çiftçi kitlelerin iç dünyasını kaplayan büyük sırrın daha yakından tetkik ve müşahede altına alınması da imkân dahiline girecektir.

Bir proletarya diktatörlüğü yerine proletarya üzerine zorla konulmuş bir diktatörlükten bahsedince, batı Avrupa telâkkisi nazarında kanun dışı bir icra vasıtası sayılan ve bu bakımdan haklı olarak nefretle karşılanan Terör'ün ve G. P. V. siyasî polis teşkilâtının Bolşevik Rusyadaki rollerini kavramak bir hayli güçleşir. Evvelâ şurasını gözden kaçırmamak lâzımdır ki bütün bu işlerde ananenin - Çarlık zamanının en önemli hükûmet müesseselerinden biri o zamanlar «Üçüncü şube» diye adlanan jandarma teşkilâtı idi - epey büyük bir payı vardır. Yani Ruslara has bir idare usulünün karşısındayız. Bundan sarfınazar, G. P. V. teşkilâtı şahsî maksatlar güden bir «Oligarchie»nin emrinde değildir; şartsız kayıtsız proleter devletin hizmetindedir. Bundan maada Kızılordu da (ihtiyat sınıflarından ziyade muvazzaflar) yüzde yüz emin sayılamadığı için, Bolşevik rejimin kendisine şartsız kayıtsız itimat edebileceği bir özel muhafaza teşkilâtına, yani bir siyasî polise ihtiyacı meydandadır. Bunun proleter olmıyan unsurlara, hele burjuvacılıkla veya ona taraftarlıkla zan ve şüphe altında tutulan diğer halk tabakalarına reva gördüğü zulümleri ve kayıtsız şartsız imha tedbirle-

rini haklı gösterecek ve alkışlayacak değiliz. Bu başka bir meseledir. Yalnız şurasını belirtmek isteriz ki bütün bunlar proletarya diktatörlüğünün zarurî icapları, - iyi, kötü - bir içtimaî dâvanın mücadele usul ve vasıtalarıdır; yoksa şahsî bir intikam duygusunun ifadeleri değildir. Kaldı ki Bolşevik idarecileri, proleter sınıfına karşı da onun namına her şeyi yapmağa serbest ve salâhiyetli vekilleri gibi hareket ederler ve iş başında bu vasıflarından ilham alırlar. Proletaryanın bizzat kendisine gelince, bu - hususile fabrika işçisi - kendisini hâkim idareci tabakanın tabiî bir parçası gibi duyar; hattâ kendisi partiye yazılı değilse bile.. - Bu duygu, Rublenin gittikçe düşen satın alma kudreti ile bir türlü ayak uydıramıyan gündeliğinin bir nevi tamamlayıcı ücreti ve mükafatıdır.

***

Sırası gelmişken şurasını da kaydedelim ki Kızıl rejimin iş başına geçtikten sonra aldığı iktisadî tedbirleri, kendi bakımımıza göre değil, fakat sözü geçen rejimin takip ettiği maksatların gerçekleşmesi ve kendi tabiatı bakımından tetkik etmemiz lâzımdır. Bunun tersile işe sarılan bir araştırma, hem ilim ölçüsüne zıttır; hem de bizi yanlış neticelere sürükler. Meselâ iktisadî işlemelerin lüzum gösterdiği işçi kuvvetlerin plânlaştırılması hakkındaki iş halk komiserliğinin 11 ekim 1930 tarihli talimatına ve yine ayni madde hakkında Komünist partinin 20 ekim 1930 da yayınladığı direktiflere, iş esaretine doğru bir adım göziyle bakmak, hiç te doğru değildir. Çünkü ilk beş senelik kalkınma plânının tatbiki yüzünden sanayileşmenin aldığı büyük ve hattâ mübalâgalı hız, yalnız işsizliği ortadan kaldırmakla kalmamış; fakat hissedilir derecede bir işçi kuvveti kifayetsizliğini de meydana çıkarmıştır. Bu olay karşısında iş bürosu iktısadî islemelere lâzım işçilerin sevk ve idaresini bir plâna bağlamak zorunda kalmıştır. Demek oluyor ki iş pazarının plânlı düzeni, iktısadî kalkınmanın plânlı düzeni ilé beraber yürümüş, onun yanıbaşında yer almıştır.

Burası böyle olmakla beraber böyle bir vaziyetle karşılaşan Sovyet Birliğinin istihsal gayretlerini sık sık yer değiştirmelerle veyahut işlemekten her ne şekil ve surette olursa ol-

sun çekinmek yolu ile sekteye uğratan işçilere karşı aldığı ceza tedbirleri de, kelimenin tam mânasile, birer zor tedbiri olmaktan uzaktır. Çünkü bu tedbirler sözü geçen işçilere hiç bir iş zorunu yükletmemekte, sadece bu gibilerin isimlerini iş borsası listelerinden çıkarmakla iktifa etmektedir. Bu ve buna benzer diğer tedbirlerin toplu olarak ve ileri bir medeniyet görüşü bakımından doğruluğu veya iğriliği, ayrı bir meseledir. Fakat bir Sovyet rejimi için bu gibi işlerde başka türlü hareket etmek ve bunu ondan istemek, bilmem ki doğru mudur? Rejimin esası, kollektif ihtiyaçların zaruret ve icaplarına dayanmıyor mu? Ve her türlü ferdî hak mefhumlarını önceden reddetmiyor mu?

Yine bu zihniyetin ve bu zaruretin bir neticesi olarak Sovyet Rusya'da işçinin grev hakkı tanılmamıştır. Bundan tabiî bir şey olabilir mi? Proleter işçinin proletarya diktatörlüğü devletine karşı grev yapması, Sovyet liderlerinin kafalarına sığmayan bir iştir. Doğru mudur? - Bu da bir meseledir. Fakat Sovyet Rusya'da bu böyledir. Hiç şüphe yok ki, bütün bu meseleler kompleksini individüalist - liberal bir görüş zaviyesinden ele alırsak, bunda bir nevi iş esareti ve boyunduruğu zihniyetinden başka bir şey göremeyiz. Fakat bu - doğru da olsa - yine tek taraflı bir görüştür. İşi sırf nazariye alanından uzaklaştırarak sırf Rus iktısadî ve içtimaî hayatının realiteleri önünde incelersek, büsbütün başka bir takım neticelere varmamız hiç te güç ve imkânsız değildir. Sovyet rejimini gözönünde bulundururken, sırf nazariye ve ideoloji düşüncelerine dalarak Rusya'nın kendisini unutmak, yanlış bir tetkik yoluna sapmak demektir. Misal olarak yukarıda kaydettiğimiz olaylar, evvelâ Sovyet rejiminin kendisine verdiği vasıf ve karakterin pek tabiî cilveleridir. Saniyen şurasını da unutmamalıyız ki Rusya'nın karşıladığı içtimaî ve iktısadî problemlerin belki en önemlisi, Rusun babadan kalma göçebelik heves ve temayülüne sed çekmek, ona bir yerde meskûn bir adam halini vermektir. Kaldı ki günlerimizin Rus işçisi, hem kendi başına henüz pek az ilerlemiştir; hem de öbür memleketler, meselâ Anglo - Sakson memleketleri işçisi ile bir kıyas esası olamıyacak derecede geri ve aşağıdır. Bugünkü Rus işçisi bunun pek

âlâ farkındadır ve kendisinin rehbere ve himayeye mühtaç olduğunu her hali ile gösterir.

*
* *

B.'ğin - kendisine göre - bir de demokrasi telâkkisi vardır. Anglosakson telâkkisine taban tabana zıt olan ve zaten kendi kendiliğinde de bir öz mâna ifade etmiyen bu telâkkinin mahiyeti nedir? - Bir devlet organı ve müessesesi şeklinde iş gören Bolşevik matbuatı, geniş çiftçi kitlelerini mürakabe ve tarassut altında bulundurmak üzere bir «köy muhbirleri» teşkilâtı vücude getirmiştir. Bunun iki vazifesi vardır: Yüz binlerce Rus köylerine dağılarak oralarda olup bitenleri merkeze bildirmek ve ayni zamanda köylüler arasında yaşayarak köyde bir nevi mürakıp işini görmek. Bundan maada her köy ve her şehir ve hattâ büyük, küçük her çeşit işleme merkez ve şubelerinde, yani Rusya'nın bütün köşe ve bucaklarında, «Komünist yuvaları» diye adlanan bir özel teşkilât kurulmuştur. B. bu yuvalar sistemini yeni devlet içindeki proletarya hâkimiyetinin en öz ifadesi gibi telâkki etmektedir.

İşte B.'ğin anladığı demokrasi budur. Bolşevik liderleri ferdî hakları bir müsavat esası dairesinde şimdiden tanımanın mümkün olmadığı kanaatindedirler. Bunu yapabilmek için evvelâ burjuazının bütün izleri ve son artıkları da ortadan tamamen kalkmalı ve bundan sonra (tek sınıflı devlet) akidesi gerçekleşinceye kadar da beklemelidir. Sözün özü, bolşevik Rusya'da bir demokrasi yoktur, amma ona ulaşmak gayesi vardır. Fakat bolşevik akidesinin günün birinde gerçekleşeceğini kabul edelim; aceba bu takdirde artık demokrasiye yer kalır mı? Ve bunun lüzumu duyulur mu? Bu sual cevapsız kalmakla beraber bolşevik diktatörlüğü son gayeye bir an evvel varmak maksadile parti Elite sisteminden faydalanmaktadır. Demek oluyor ki bu Elite'nin varlığı muvakkat bir varlıktır; işin sonunda kendisini lüzumsuz kılacak ve vazifesini yapıp bitirdikten sonra ortadan kalkacaktır. İşte B. Elite telâkkisi ile F. Elite telâkkisi arasında asıl esaslı fark ve başkalık buradadır: F., Elite'i ebedîleştirmeğe çalışırken, B. bilâkis buna sırf işe yaraması bakımından muvakkat bir vasıta göziyle bakar ve yalnız bu maksada göre ve bu hizmette kullanır.

Bolşeviklikte Milletlerarası ve Milletiçi Cereyanlar

Rus proletaryası ve onun namına başarılan ihtilâl, dünya proletaryasının ihtilâline, yani Komünist dünya ihtilâline bir başlangıç ve onun hareket noktası olacaktı. Sosyalizmin dünya alanında zaferi ile de sınıfların yukarıdan hâkimiyeti temeline dayanan eski devlet sistemleri yıkılıp gidecekti. B. işte bu bakımdan bir internationalist karakter taşir. Bu da şu üç temel düşünceve dayanmakta ve kısaca şöyle ifadelenmektedir:

a) "Rusya„ kelimesi, gerek yeni Rusya devletinin ve gerek Bolşevik partinin unvanlarından kaldırılmıştır. Resmen yalnız bir "Sovyet Birliği„ daha doğrusu bir "Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri Birliği„ (U S S R) vardır. Bu resmî adlama dış memleketlerde de epey yayılmış, Rusyadan bahsedilirken bir çok yerlerde sadece "Sovyet Birliği„ denilmek âdet haline girmiştir. Rusyanin içinde "Rusya„ sözü, yalnız "Rus Sosyalist Sovyet Cümhuriyet„ inden, yani Bolşevik Rusyayı teşkil eden cümhuriyetlerin büyüğünden veya buna bağlı ayni hakları haiz diğer altı talî cümhuriyetlerden, meselâ "Büyük Ukranya Cümhuriyeti„ inden bahsedilirken ağza alınır.

b) Sovyet sistemi, ekalliyetler mes'elesini, yani nasyonalizm ve (millî ekalliyetler) davasını, kökünden hallettiği iddiasındadır. Bolşevikler kendi devletlerini muhtelif (cumhuriyet) lere ayırırken milliyet prensibine dayanmışlardır. Rusva, büyük cumhuriyetlerden başka, bir de ikinci dereceli tâlî cumhuriyetlere bölünmüş ve şurada burada dağılmış millî kümelerde çeşitli idareli muhtar mıntıkalara ayrılmıştır. Bu sovyet birliği, gerek genel devlet ve gerek özel memleket ve mıntaka menfaat ve ihtiyaçları gözönüne alınarak bir takım federatif

bağlarla inceden inceye işlenmiş, birbirleri arasında ve merkeze karşı sıkı sıkı bağlanmış, dikkat ve itina ile örülmüştür. B. nazariyecileri bu (Sovyet birliği) idare ve bölme sistemine yarınki dünya idare sisteminin bir örneği göziyle bakarlar. Bunlara göre, bütün dünya milletleri - dünya devletleri değil; çünkü bunlar günün birinde ortadan kalkmağa mahkûmdur - yavaş yavaş bu sistemi benimsiyeceklerdir. Demek oluyor ki B.'ğin Sovyet birliği sistemi ile ortaya attığı federalizm'in birinci vasfı beynelmilelciliktir; millî vasıf ondan sonra gelir. Zaten bolşeviklerin başlıca iddialarından biri de Enternasyonalism'in ancak Bolşevik sistemini kabul ve tatbik etmek suretile milliyetçiliği tatmin edebileceği noktası etrafında toplanır.

c) Moskova'daki (Komünist Enternasyonal')i dünya yüzündeki bütün komünist partilerin merkezidir. Bu teşkilât, batı Avrupa sosyalist partilerinin işbirliği ile vücude getirilen ikinci (Enternasyonal')a karşı koymak ve ona rekabet etmek maksadile kurulmuştur. Bu üçüncü (Enternasyonal')in başlıca vazifesi dünya ihtilâlini hazırlamaktır.

***

(Komintern) sözü etrafında gerek ikinci dünya harbinden evvelki yıllar zarfında, gerek bu dünya harbinin başlangıç safhalarında ve gerek Rusya ile Anglo-Sakson devletleri arasında bir askerî işbirliğini yaratan dünya harbinin içinde kopan fırtınaları ve girişilen münakaşalarla ileri sürü en istekleri ve yapılan resmî demeçleri hepiniz hatırlarsınız. Harpten önce Rusya ile batı devletleri ve hususile İngiltere arasında mevcut gerginliklerin büyük kısmı sözde bundan doğuyordu. İngiltere hükûmeti uzun müddet (Komintern) ile Rus hükûmeti arasında bir fark bulunmadığını ileriye sürerek bu vaziyet devam ettiği müddetçe Sovyet birliği ile normal siyasî münasebetlerin kurulmasına yanaşmıyacağını tekrar edip durmuştur. Hakikat bambaşkadır. Rus hükûmetini bizim bildiğimiz manada bir (devlet cihazı) olarak değil de bolşeviklerin ona verdikleri mâna ile, yani bolşevik partisinin en yüksek makam veya selâhiyet merkezi olarak almak şartile, hiç şüphe yok ki (Komintern) Sovyet birliği devletine bağlı bir teşkilâttır. Fakat

işte asıl bu bağlılık yüzündendir ki ilk ihtilâl ve hükûmet devrelerinde bolşevik Rusya'da vücude getirilen bir çok devlet müesseseleri gibi (Komintern)de zamanla mahiyet değiştirmiş, başka kalıplara bürünmüştür. Yıllar geçtikçe bolşevik partisi mütemadiyen kuvvetlenmiş, Rus toprağında kök sallamıştır ve bu saha üzerinde kurulan yeni devlet gitgide daha saf bir Rus damgasını almış, hattâ bir (büyük Rus) varlığı olmaya doğru yol almıştır. Bu gelişme içinde (Komintern) in ilk doğum yıllarında oynadığı role artık lüzum kalmamış; hele bunun esasen işten ziyade söze bağlı beynelmilelciliği bir haylı sönmüştür. Bolşevik partisi yerini bolşevik devlete bırakmıştır. Bu olaydan sonra bu parti = devlet, (Komintern) in kendi sırtı arkasında özel bir varlık gibi ayakta durmasına müsaade etmemiştir ve edemezdi de.

Binaenaleyh. bu dünya harbinden evvel kendilerine göre muayyen bir takım siyasî emeller ve ihtiraslar güden mihver devletlerinin imzaladığı mahut (Anti - Komintern) paktı sade bir politika oyunu, harp içinde askerî müttefikleri sıfatı ile İngiltere ile Birleşik Amerika hükûmetlerinin (Komintern) in lâğvi hakkında Rusya'dan istekleri kuru bir harp propaganda ruhiyatı ihtiyacı, Rusya'nın da bunu hemen ilâna kalkışması ise tam bir şantajdan başka bir şey değildir. Bu noktayı sadece kaydederek geçiyoruz; bahsi derinleştirmek sadedimizin dışındadır.

***

Yukarıda muayyen ve sarih sebeplere dayanarak Sovyet Birliğinin beynelmilelciliğini kayt ve bunun devlet unvanında da mündemic bulunduğunu gösterdik; şimdi yine ayni sebeplere dayanarak bu beynelmilelciliğin öz mana ve mahiyeti bakkımından millî ve hattâ meihumun rusca muhtevasile millî olduğunu söyleyebiliriz. Sovyet rejim ve ideolojisinde bu kadar önemli bir rol oynayan dünya ihtilâli fikri ve hızı, daha yakından tetkik edilirse, görülecekrir ki halis muhlis bir Rus düşüncesi olan (kurtuluş) akidesinin, yani kendi selâmetini başkalarının selâmetinde arayan akidenin, yeni bir tepki ve kaynayışından başka bir şey değildir. Federalizm fikrine ve

bunun tatbik suret ve hikmetine gelince, bu da eski bir Rus temayülü olan (mechullere doğru akış) ın yeni bir ifadesi, yani Çarlık zamanındaki dış siyasetin mahut zorlama ve yayılma umdesinin bir ikinci nüshasıdır. Bundan mada pek tabiîdir ki B., ğin Rus toprağına dalbudak salması ve kökleşmesi, Bolşevik idarecilerini Rus devletinin hayat sahası şartları ve ihtiyaclarile karşılaştırmış, onları döne dolaşa Çarlık zamanındaki dış siyasetin ayak izlerine sürüklemiş; bu da onları ister istemez ayni dış siyaseti benimsemek zorunda bırakmıştır. Devlet nazariye ve realitesine gelince, bu da zamanla ve bir devlet mekanizmasını fil'len idare etmenin yarattığı reel düşüncelerin zoru altında başlangıçtaki şeklini değiştirmiş, bambaşka ve bazı tevillerle taban tabana zıd bir kalıba sokulmuştur. Nazariye alanında devleti - her devlete bir sınıf hâkimiyeti teşekkülü gibi baktığı için - reddeden B., şimdi pratik alanda devleti - olduğu gibi, varı - yoğu ve takımiyle - kabul etmek zorunda kalmıştır. Ve bu devşirmeyi sebeplendirmek hususunda - bermu'tad - hiçbir güçlük çekmemiştir: Öyle ya, şimdi devlet eldedir ve ona kat'î bir ihtiyaç vardır. Çünkü (görüş değişmesinin sebebi böyle izah edilmiştir) onun yardımı ile, onu âlet gibi kullanmak suretile, yukarıdan aşağıya doğru kurulu sınıf hâkimiyeti sistemi yıkılacak ve onun yerine aşağıdan yukarıya doğru kurulu yenisi meydana gelecek! Böyle bir devletin sadece bir (intikal) olayı ve sırf gayeye ulaştırıcı bir köprü gibi telâkki edilişi, işin ileriye getirilmesinde menfî, müsbet bir rolü zaten olamıyacak. Çünkü dünya ihtilâli fiyaskosu sayesinde bu intikal devresinin uzun, çok uzun süreceği evvelden bilinmekledir. Bu arada - bu uzun işler olup bitinceye kadar - Sovyet birliği devleti diğer dünya devletleri arasında bir devlet olmak ve öylece kalmak mecburiyetindedir ve bunun en tabiî neticesi olarak da (Sovyet birliği) adı eski Rus devleti adı yerine dünyada ne kadar daha çok yayılırsa, Rusyanın içinde de bu birlik o kadar daha çok ve daha kolay benimsetilecek, o mertebede ve o nisbette Ruslaşacaktır. Moskova merkezinde idare edilen ve buradan bütün Rusya'yı elinde tutan parti'de halis muhlis bir Rus, hattâ bir (büyük Rus) teşkilâtıdır. Stalin'in bizzat kendisi de, Gürcü Stalin,

tıpkı Korsikalı Napoleon, yahudi Disraeli ve Gambetta veyahut Prusya ile hiçbir ilgisi olmıyan Von Stein'ler gibi - ruhunun bütün kuvveti ile Rus toprağına bağlı halis muhlis bir Rustur., B. Rusya'yı yeni bir Rusluğa doğru getiriyor. Bu Ruslaşma işinde iktisadî ve ruhî bir mahpes dıvarı içinde yetiştirilen yeni nesilin payı pek büyüktür. Etrafında çevrilen Çin seddi içinde sıkışıp kalan ve hususile birinci dünya harbinin sonunda batı vilâyetlerin kaybedilmesi yüzünden dış dünya ile ilgisl büsbütün kesilen bu yeni nesil, geniş dünya çevrelerinde olup bitenlerden habersiz büyümüştür. Diğer taraftan Rus parasının ancak bir iç akce gibi kıymetlendirilmesi de bu çember içinde tutuş ve büyütüşü bir haylı kolaylaştırmıştır. Fakat aceba bu ikinci dünya harbinden sonra da - milyonlarca Rusu seferber ettikten ve muhtelif dünya milletleri, dünya orduları ve dünya olaylariyle ister istemez çeşit çeşit temas ve münasebetlere girişildikten sonra da - bu ayrılış çemberini eskisi gibi muhafaza etmek mümkün olacak mıdır? Bilmiyoruz. Bu sualin cevabını önümüzdeki yıllar zarfında şahidi olacağımız olaylar verecektir.

TÜSTAV

Bolşevikliğin yeni muhtevaları

Rus sosyalizmini yaratan ve B., ği iktidar makamına getiren rus aydınları, büsbütün başka bir hava içinde yetiştirilen yeni nesil tarafından artık modası geçmiş bir metağ gibi bir köşeye atılmak faciasına maruztur. Nefsinde bir yığın sirrî inanışlar ve hulyalarla karışık, melez bir rasyonalizm taşıyan bu yeni nesil, ihtilâlden sonraki Bolşevik devlet devresinin ilk mahsulü ve halis rus, halis asiyaî ve bir dereceye kadar da bazı Amerikan taklitlerinden mürekkep görülmemiş bir garibeler halitasıdır. Bunun tekevvününde her hangi bir Avrupaî tesirin izi bile yoktur. Bu halitanın Amerikan payı, iyimser enerjiye, kemiyete ve tekniğe verilen önemdir. Rus payı, bu tekniğin bunu yaratan tabiiyyat ilimleri bakımından sebeplerini araştırmadan sırf muayyen maksatları yine teknik bir zihniyetle gerçekleştirmeğe uğraşan bir kudretle değil, fakat bunun tam aksine daima ilk sebepleri ve son gayeleri araştıran ve bu yolun sonunda bir gün materiyalist tarih telâkkisinin kifayetsizliği ile de karşılaşması mukadder olan hırçın ve endişeli bir ruhla işletilmesindedir. Asiyaî paya gelince, ferdi her nerede olursa olsun ve daima tepelemeğe hazır iptidaî topluluk duygusudur.

Bu son nokta yanlış anlaşılmasın. Sovyet Rusya'da ferdin büsbütün ihmal edildiğini ve hiç bir ferdi kıymetin tanılmadığını söylemek istemiyoruz. Bilâkis Sovyet genci daha ilk okul yıllarından başlayarak bütün ömrü boyunca ferdî kabiliyetlerine geniş gelişme imkânlarını bulmaktadır. Bütün Sovyet müesseselerinde hâkim prensip, kendi kendini idare prensipidir. Geniş bir sahayı kaplayan (klüp) teşkilâtı, hususile işçi klüpleri, ferdî kabiliyet gelişmelerinin uyanma ve hızlanma-

sında önemli bir rol oynar. Fakat bütün bunlara rağmen şahsî olan ve sivrilmiş bir şahsiyet damgasını taşıyan her iş ve her adım, şeyî ve kollektif hududu aşmıyacak ve ferdî gayretler kollektif gayretlerin toplu kanalına akacaktır; tâki her ferdî kabiliyet gösterişi ve artışı, ferdin değil, kollektivitenin kuvvetlenmesine ve yükselmesine yarasın...

***

Sovyet Birliği Rusyası, Bolşevik Rusya, yaratmak istediği yeni Rusluk dünyasile bu işin yapıcılığında kullandığı aydınlar arasında keskin bir çizgi çizmiştir. Trotzki ve arkadaşları bu çizgiyi atlamak istedikleri için cüretlerini mevkileriyle ve hayatlariyle ödemişlerdir. Bolşevikler ellerindeki aydınları özel bilgi ve ihtisasa ihtiyaç gösteren işlerde kullanmakta, fakat bunların iş başına geçmelerine sed çekmektedir. Bu suretle B., gitgide iptidaîleşiyor ve bir taraftan halka daha ziyade yanaşırken, diğer taraftan da eski Narodniki'lere, yani 19 uncu asrın Rus halk aosyalistlerine yaklaşıyor. Bu geriye doğru gidişi, ne büyük bir hızla desteklenen sanaîleşme, ne de bu yüzden millî iktisadın kesifleşmesi durduramıyor. Bilâkis kültür iptidaileşmesiyle halk iktisatçılığının gelişmesi pek âlâ yan yana yürüyebiliyor. Yürüyebiliyor; çünkü millî iktisadın verimini artırmak işinde güdülen gaye, bunu dünya ölçüsüyle en yüksek haddine vardırmak gayesi değildir; sadeçe ferdî ihtîyaçları millî iktisat veriminin artışı nisbetinde azaltmaktır. Fakat bu gaye ne zamana kadar güdülebilecek ve bu had ne zamana kadar muhafaza edilebilecektir? Bu da bir mes'eledir.

***

Buraya kadar parça parça anlattığım Sovyet iç gelişmesisinin neticesi toplu olarak şu şekli alıyor ve şuna varıyor: Partinin asketik durumu yuvasından taşarak halka nüfuz etmiştir. Buna karşı halk ve iptidailiği partinin içine akmıştır. Bu iki taraflı akışın neticesi olarak da bolşevik sistemin bütünü beynelmilelci marksist fikir kırıntılarından ve halis Rus içtimaî ihtilâlcilik duygu dalgalarından mürekkep bir halitaya dönmüştür. B. gitgide anti-entellektüel, diri, kaba ve enerjik bir hare-

ket olmağa doğru gitmektedir. Spor hevesinin ancak Sovyet rejimi zamanında Rusya'da uyanmış olması, kuru bir tesadüf değildir. Keza hukuk şekilleri bakımından erkeğe karşı, erkekten az veya fazla hiçbir aşağılığı tanılmıyan kadına, bu hukuk beraberliğine rağmen, yüksek şeflik mevkilerinde, hususile siyasetle ilgili iş alanlarında hemen hemen hiçbir yer ayrılmamış olması, bu bakımdan önemle dikkate değer bir olaydır. Sovyet devleti erkeklere mahsus bir iş sahasıdır. Rejimin temel vasfi erkekçiliğidir. Erkek. tıpkı F.'te olduğu gibi, «tehlikeli hayatı» arayacaktır. Çünkü B.'ğin ayakta tutunması, yayılması ve gerçekleşmesi, güç yolların zahmet ve meşakkati içinde yoğurulup pişmiş dev seçkinlerin çoğalmasına bağlı bir iştir.

TÜSTAV

Bolşeviklik ve Yeni Rusya

B.'ğin sosyoloji bakımından bir araştırma konusu olabilecek vasıf ve hususiyetlerini mümkün mertebe vuzuh ve sarahatla - kısaca - incelemiş bulunuyoruz. Şimdi Bolşevik rejimin son genel gayelerine ve bu arada meselâ (Beş senelik plân) gibi muazzam kalkınma teşebbüslerine bir göz atmanın sırası gelmiştir. Fakat bu son bahsa girmeden evvel şurasını kayt etmek isteriz ki Bolşevik rejimi ve umumiyetle B., konusu etrafında şimdiye kadar çeşitli dünya dillerinde yayılan neşriyat, kemiyetce epey zengin olmakla beraber, keyfiyetce bir haylı küçük ve şüphelidir. Bu keyfiyet değersizliğinin başlıca sebebi, bütün bu neşriyatın ya doğrudan doğruya Rus komünisileri tarafından hazırlanmış parti propaganda kitaplarından, ya Batı Avrupa demokrasi telakkisini gözönüne alarak yapılmış tetkik ve tenkitlerden veyahut ta bugünkü Rusya'yı hiç tanımayan ve pek tabiî olarak intikam duygusunun tesirlerinden kendilerini kurtaramayan Rus muhacirlerinin eserlerinden ibaret olmasıdır. Bolşevik Rusya, fikir araştırmaları bakımından da, kapılarını dünyaya kapamış bir memlekettir. Harpten evvel tek tük, harp içinde ve sonra biraz daha bolca çıkan gazete muharrir ve muhabirlerinin yazıları da bu vaziyeti değiştirmek şöyle dursun, bilakis bir kat daha güçleştirmiştir. Belki bu yüzdendir ki B.'gin sosyolojisi hakkında bugüne kadar hiçbir dünya dilinde az çok değerli bir kitap basılmamıştır. Lenin ve Leninizm hakkında en iyi kitap, hâlâ 1924 de Viyanada basılan Stalin'in eseridir. B.'ten evvelki Rus içtimaî hayatına gelince, bu konunun da en iyi kitabı, Çekoslovakyanın birinci cumhur başkanı müteveffa Th. Masaryk'in 1913 de Yena'da bastığı (Rus tarih ve din felsefesi) adlı iki ciltlik

kitabıdır. Bu kadar kıt malûmat ve kaynak eksikliği karşısında şimdi inceliyeceğimiz konunun bir çok noksanları ve belki de münakaşalı tarafları olacağı meydandadır.

***

Bolşevik rejimin dünyada çeşitli akisler uyandıran (beş senelik kalkınma plânı), gerek yeni Rus içtimaî-iktisadî yapıcılık hamlesi, gerek genel olarak bolşevik rejimin gerçekten takip ettiği gayeler ve çalışma usulleri bakımlarından, üzerinde önemle durmaya değer bir örnektir. Bu plân esasen bütün teferruatiyle tatbik edilmek kabiliyeti ile mücehhez değildi. Çünkü bunun tam ve toptan tatbikine lüzumlu makinelerin ve teknik tesislerin temini belki mümkündü; fakat bunları işletecek ve kullanacak insan kuvvetlerini, teknik elemanları tedarik etmek imkân dışında bir işti. Nitekim bu çeşit müşkülât, hususiyle ziraatin makineleştirilmesi sahasında, kendini açıkça göstermiş, plânın bu sahadaki tesir ve faydaları pek mahdut kalmıştır. Fakat bolşeviklerin - pek haklı olarak - asıl önemle sarıldıkları nokta, plânın teferrüatı ve bunun tam veya yarı tatbik kabiliyet ve imkânı ciheti değildi; onların nazarında plânın öz önemi ve hattâ bütün değeri yepyeni bir sosyalist yapıcılığı denemesini teşkil etmesinde ve takip edilen muazzam gayenin gerçekleşmesi yolunda atılmış büyük bir adım olmasında idi. Meseleye bu gözle bakılırsa, plânın bazı müsbet neticeler verdiğini ve maddî faydalar sağladığını kabul etmek lâzımdır. Plânın tatbika konulması ve hattâ sırf ilân şeklinde bildirilmesi bile Sovyet dünyasında bambaşka bir iş havasını yaratmış; fabrika ve tarlalardaki faaliyet temposu birdenbire yükselmiş, alevlenmiştir. Birçok işleme merkezlerinde küçük gruplar halinde - bir nevi «işçi aydınları» şeklinde - iş hücum taburları vücude gelmis; bunların yanı başında şahsî teşebbüs yasağını âdeta unutturacak derecede bir takım sosyalist rekabet zümreleri türemiş; bunlar daha yüksek bir verim rakamına varmak hırs ve heyecanı içinde birbirlerile müsabakaya girişmiştir. Hiç şüphe yok, plânın bu faydalı neticeleri Materyalist tarih akidesinin ana düşüncelerine aykırı düşüyordu. Zaten Bolşevik hükûmet ve idare faaliyetleri arttıkça naza-

riye ile iş arasındaki bu mukadder aykırılık gitgide büyümüş; Sovyet Birliğinin Markist ana akideleriyle münasebet ve alâkası resmî devlet unvanındaki işarete inhisar etmiştir. Olay budur. Bu hakikat zamanla, yıllar gelip geçtikçe, fiilî iş alanları büyüyüp genişleyince - hele bundan ötesi - kendisini daha ziyade belirtecek ve daha bariz bir şekil alacaktır.

***

Sovyet siyasî cihazı, «beş senelik plân» ın tatbikine girişildikten sonra, dış propagandadan yüz çevirerek iç propagandaya dönmüş, tek ihtilâl ve sosyalizm hamlesi olarak ta kitlelerdeki kızıl alevin sönmemesine önem vermiştir. Çünkü bu devletin bir gayesi daha vardtr; bu da gayelerin gayesidir: aşağı içtimaî tabakaları ya büsbütün yok etmek veya hiç olmazsa zarar veremiyecek bir hale sokarak baştan başa bütün memleket nüfusuna yeni bir kaftan giydirmek. Bunu gerçekleştirmek için müteaddit tedbirler alınmıştır. En başta evlenme müessesesi basitleştirilmiştir. Evlilik siyasî alakaları gevşetecek, evli adam aile gailesine dalarak politika piyasasından uzaklaşacaktır. Çocuklara gelince, bunların bakımını devletin kendisi üzerine almıştır. İkinci adım olarak sendikalar proleter bağlılık ve birbirine yardım organları olmaktan çıkmış, devlete bağlı devlet müesseseleri şekline dökülmüştür. İhtilâlden sonra bir kaç yıl sıra ile - İkinci dünya harbinden az evveline kadar - dine karşı açılan ve devam ettirilen cidal de, bu tedbirler meyanına sokulmalıdır. Fert ile devlet arasında hiçbir aravasıta kalmıyacaktır. Vakıa geniş halk kitleleri böyle bir aravasıtacılık vaziyetinde bırakılmış ve hattâ bunların bu vaziyet ve vasıfları bir hayli desteklenmiştir; fakat bunun ayrı ayrı sebepleri vardır: Küçük adamın rejime karşı sevgi ve bağlılığını sağlamak için, ona kendi dili ile hitap etmek ve onunla temas ederken daima kendi kültür seviyesini gözönünde bulundurmak gerektir. Buna karşı bu usulün günün birinde aksayıp çığırından çıkmaması için, Rusya'yı teşkil eden çeşitli halk zümreleri arasında ayrılık veya istiklâl temayüllerinin uyanmasına meydan vermemek için, artan bir dikkat ve titizlikle merkeziyetciliğin takviyesine doğru gidilmiştir. Sovyet

EMİN NEDRET İÇLİ KÜTÜPHANESİ
SAYI :

Cumhuriyetlerinin milliyet prensibine dayanan ilk taksim sistemini zayıflatmak maksadiyle son yıllarda başka bir taksim sistemi düşünülmüş; cumhuriyetlerin milliyet prensibi yerine iktısadî bölge prensibine göre taksimi tasarlanmıştır. Devlet yapısının kendisi de adım adım merkezîleştirilmiştir. Ayni zamanda hem Sovyet Btrliğine, hem Sovyet Cumhuriyetlerine bağlı halk komiserliklerile cumhuriyetlerin kendi özel halk komiserlikleri azaltılmış, kaldırılmış; bunların yerine doğrudan doğruya Sovyet birliğine - merkeze - bağlı halk komiserlikleri kurulmuş; bunların hem sayıları, hem nufuz ve salâhiyetleri arttırılmıştır. İlk teşkilât kadrosundaki muhtelif Sovyet Cumhuriyetlerinin iç işleri halk komiserlikleri sonradan lağvedilmiştir. Bolşevik iç siyasetinin gerçek amacı, Moskova'yı Çarlık zamanındaki Petersburg veya Petrograd yerine, bütün Rusya'nın tek merkezi haline sokmak ve bu şehri yeni rusluğun sembolu yapmaktır.

***

B., ğin Rus içtimaî bünyesinde gerçekleştirmek istediği inkılâpların en önemlisi, köylünün veyahut kendi tabirile (toprak işçisi) nin ruhî vasfını esaslı bir istihaleye uğratmaktır. Köylünün ananevî özel tipi - yalnız büyük köylü değil, fakat orta halli ve küçük köylü de - yok edilecek, bunun yerini yeni bir tek tip, «Kızıl Arkadaş» tipi alacaktır. Ziraatin makineleştirilmesi hamlesile güdülen son gaye budur. Bunun içindir ki Stalin köy iktısadî hayatının kollektifleştirilmesine büyük önem vermiş, bütün gücü ile bu gayreti desteklemiştir. Bu, tarih ölçüsünü ve en geniş içtimaî istihale ve inkılâp deneme ve gerçeklerini fersah fersah aşan muazzam bir teşebbüstür. Bolşevikler buna «Smitşka» adını vermişlerdir ki şehir ile köyün birbirile iyice kaynaşarak tek bir şekil alması manasına gelir. İlk adımlarda Lenin bunu elektrik tesislerini bütün memlekete yaymakla, yani köylüyü elektrik santrallarına bağlayarak varlığını bunlara borçlu kılmakla gerçekleştirmek istemiştir. Stalin daha ileri gitmiş, köylünün çehresini baştan başa değiştirmek istemiştir. Bununla köylüyü kelimenin kaba manasile bir fabrika işçisi yapmak maksadının güdüldüğünü söylemek haksızlık olur. İstenilen şey, fabrika işçisi ile toprak

işçisni biri birine yaklaştırmak, birini ötekisine benzetmek ve böyle bir birleşmeden daha yüksek bir tip elde etmektir. Tâki toprak işçisi (yani bizim bildiğimiz köylü veya çiftçi) proleter şuuru benimsesin; fabrika işçisi de kendisini şehrin kurak-lığından kurtararak mümkün olduğu kadar fazla toprak ilgi ve sevgisine kavuşsun.

İşte Bolşeviklerin sayıkladıkları Yeni Rus insan tipi budur. Bu Bolşevik insan, orta seviyeli, fakat canlı, diri ve enerjik bir hüviyet taşıyacak ve menfî ruhunun endişe ve miskinliği içinde kendisini boş yere yıpratan Dostoyefski insanını nihayet yere serecektir. Ve bundan da bir (Yeni Rusya) doğacaktır.

EMİN NEDRET İÇLİ
KÜTÜPHANESİ
SAYI :

TÜSTAV

TÜSTAV